

N:o 51.

Ank. till Riksd. kansli den 23 april 1903, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion med förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom.

Till behandling af lagutskottet har hänvisats en inom Andra Kammaren af herrar *D. Persson* i Tällberg, *O. A. Eriksson* i Ofvanmyra, *S. L. Olsson* i Elfdalsåsen, *A. Hansson* i Solberga, *S. Söderberg*, *J. P. Jansson*, *J. Ström* i Transtrand, *Th. af Callerholm*, *A. Olsson* i Mårdäng, *O. Olsson* i See, *H. Eriksson* i Elgered, *P. Olsson* i Fläsbro, *J. Eriksson* i Vallsta, *J. Johnsson* i Bollnäs, *M. Sundström*, *J. E. Nordin* i Sättna, *S. H. Kvarnzélius*, *E. G. Åkerlind*, *J. Nydal*, *W. Styrländer*, *O. Emthén*, *P. Hörnstén*, *C. J. Öberg*, *R. Ekholm*, *K. Karlsson* i Mo, *J. Olofsson* i Digernäs, *J. Bromée* i Billsta, *S. J. Enander*, *A. Wiklund*, *J. Andersson* i Baggböle, *A. F. Burman*, *N. Boström* i Bodbyn, *J. E. Granlund*, *G. Kronlund* och *P. Hellström* väckt motion, n:o 90, af följande lydelse:

»Den ur många synpunkter stora faran af sågverksbolagens omfattande jordförvärf inom Norrland och Dalarne har länge tilldragit sig allmän uppmärksamhet och föranledde senast vid 1901 års riksdag bland annat en framställning om lagstiftningsåtgärder för afvärjande af denna fara.

I anledning af berörda framställning, som understöddes af, utom andra, trettiotvå representanter för Norrland och Dalarne, aflät Riksdagen en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes låta

utreda, huruledes genom lagstiftnings- eller andra åtgärder den själfägande jordbrukande befolkningens ställning i nämnda landsdelar måtte kunna vidmakthållas och stärkas och jordbrukets utveckling där befrämjas, samt, så snart ske kunde, för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill förhållandena föranledde.

Andra Kammaren antog tillika för sin del med 152 röster mot 36 ett förslag till lag, hvarigenom med vissa skäligen undantag och under förbehåll af dispensrätt för Konungen, under en tid af tre år meddelades förbud för bolag och förening att vidare förvärfva jord på landet inom nämnda landsdelar. I motiven för detta beslut uttalades, att, oafsedt den begärda utredningen, kvarstod den oafvisliga angelägenheten, att något genast gjordes för att hindra de fortgående förvärfven, såvida ej ändamålet med den blifvande lagstiftningen skulle väsentligen förfelas och nya stora sträckor af rikets dock begränsade territorium komma i sågverksbolags besittning. Att lagen ej föreslogs att gälla tills vidare utan för tre år berodde därpå, att man trodde sig af opportunitetsskäl ej böra stöta bort de ledamöter i Riksdagen och särskildt i dess Första Kammare, som uti denna fråga ogärna ville beröfvas möjlighet till full handlingsfrihet i framtiden.

Med föranledande af förut nämnda riksdagsskrifvelse tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté, den s. k. norrlandskommittén, åt hvilken uppdrogs att afgifva förslag till åtgärder i det af Riksdagen begärda syftet.

En af denna kommittés första åtgöranden var aflåtandet af dess underdåniga skrifvelse den 28 november 1901.

I denna skrifvelse anfördes af kommittén bland annat, hurusom upprätthållandet af en själfständig jordbrukande befolkning förutsatte ett tillräckligt ekonomiskt underlag. Och då själfva jordens afkastning i detta nordliga klimat ansetts och i stort sedt fortfarande måste anses kräfva ett tillskott från skogarne, föreläge för närvarande de nödiga förutsättningarna härför företrädesvis endast å bondehemman med behållna tillräckliga skogsmarker, hvaremot uppgiften af flera skäl måste blifva mycket vanskligare att genomföra på bolagshemman. Det vore därför klart, säger kommittén, att i samma mån bolagens hemmansförvärf fortginge, förminskades äfven utsikterna att kunna åstadkomma något värdefullt i det syfte, som kommitténs uppdrag omfattade. Och att utvecklingen fortfarande med snabba steg ledde frågan in i denna riktning vore ett lika känt som naturligt förhållande. För kommittén hade därför oafvisligen framställt sig, att en af de hufvudsakligaste förutsättningarna för att kunna öka och stärka den jordbrukande befolkningen inom Norrland och Dalarne vore, att bolagens förvärf af hemman ej finge fortgå på sätt och i den omfattning, som hit-

intills ägt rum. Innan emellertid alla utredningar hunnit avslutas samt ärendet i öfrigt genomgått alla sina instanser skulle förloras en lång tid, som sannolikt finge beräknas till inemot tre år. Om härunder bolagens hemmansköp tillätes fortgå på enahanda sätt som hitintills, måste det inträffa, att, när lagstiftningen äntligen stode färdig att ingripa, föremålet för dess omsorger ytterligare på många ställen helt och hållet eller till väsentliga delar upphört att finnas till. Inför dessa utsikter hade kommittén i känslan af sitt ansvar funnit det oundgängligt, att man sökte åtminstone i någon mån hejda den pågående utvecklingen i afbidan på de slutliga åtgärderna. Och det framställde sig härvid för kommittén likaledes såsom uppenbart, att den enda utväg, som i berörda afseende för närvarande stode öppen, vore ett tillfälligt förbud för vidare bolagsförvärf i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den i sådant afseende af Andra Kammaren beslutade lagen. Antagandet af en dylik lag hade kommittén sålunda efter moget öfvervägande funnit utgöra en väsentlig betingelse för att dess arbeten skulle leda till något resultat. Därför hemställde kommittén, att Kungl. Maj:t täcktes för 1902 års Riksdag framlägga ett af kommittén formuleradt lagförslag af hufvudsakligen samma innehåll som den af Andra Kammaren beslutade lagen.

Då emellertid ännu inemot slutet af 1902 års riksdag ingen åtgärd i anledning af norrlandskommitténs skrifvelse från Kungl. Maj:ts sida förspordes, framställdes af en ledamot i Andra Kammaren till herr statsministern en interpellation i ämnet. Interpellanten framhöll härvid, att en allmän mening bland befolkningen inom ifrågavarande landsändar vore, att snabba och kraftiga åtgärder måtte vidtagas för att för framtiden åt denna befolkning rädda dess sociala och ekonomiska oberoende. Sedan länge hade man nämligen förstått, att första och grundläggande villkoret därför vore, att dessa provinser territorium ej finge med äganderätt innehafvas företrädesvis af sågverksbolagen. Och därför vore det med stigande oro, som befolkningen väntade att hos landets regering erhålla det oundgängliga stödet i dess ojämna kamp mot öfvermäktiga och inflytelserika intressen.

Till svar å interpellationen anförde herr statsministern hufvudsakligen, att i de utlåtanden öfver norrlandskommitténs framställning, som inhämtats från Konungens befallningshafvande och högsta domstolen, hade lagförslaget ur olika synpunkter afstyrkts. Dessa anmärkningar hade af regeringen befunnits vara af den vikt, att en omarbetning af förslaget måste äga rum. Vid sådant förhållande, och då det ansågs vara synnerligen önskvärdt, att åtgärder kunde snarast möjligt vidtagas i syfte att motverka de öfverklagade missförhållandena, hade försök gjorts att upp-

rätta förslag till sådana ändringar, hvarigenom åtminstone de väsentligaste anmärkningarna undanröjdes. Dessa försök hade dock ej ledt till något tillfredsställande resultat eller någon anordning kunnat utfinnas, hvarigenom, med bibehållande af kommittéförslaget hufvudgrunder, därmed åsyftade fördelar kunde i afsevärd mån vinnas utan att minst lika stora olägenheter i rättsligt, ekonomiskt och socialt afseende framkallades. Och då sålunda en provisorisk förbudslagstiftning på grundval af kommittéförslaget syntes ej låta sig genomföra, hade statsrådet icke ansett sig kunna tillstyrka kommitténs framställning. I sammanhang härmed ansåg sig statsministern, utan att vilja föregripa kommitténs utredning, böra uttala den förmodan, att den riktiga lösningen bestode i positiva åtgärder till uppmuntrande af det nuvarande jordbruket och befrämjande af kolonisation å odlingsbara områden samt i vidtagande af vissa delvis redan förberedda ändringar i skogs- och ägodelningslagstiftningen.

Dessa regeringens uttalanden lämnades icke utan gensaga. Flere talare inom Andra Kammaren framhöllo, att ur ämbetsmyndigheternas uttalanden och statsministerns framställning icke framlyste någon rätt förståelse af sakens stora innebörd, samt att det af statsministern antydda programmet därför äfven i själfva verket innefattade ett kringgående och undanskjutande af hufvudfrågan.

Oaktadt ärendet sålunda ej af regeringen förelades 1902 års Riksdag, förelågo dock anledningar, att det skulle af regeringen tagas under förnyadt öfvervägande. Men, enligt hvad som förspors, lära de afsikter i detta afseende, som må hafva förefunnits, numera af någon anledning öfvergifvits.

I detta sammanhang må erinras därom, att 1902 års Riksdag, i anledning af en inom Första Kammaren väckt motion, aflät till Kungl. Maj:t en skrivelse i syfte att för hela riket förekomma den obestridda politiska fara, som bolagens jordförvärf kunde i vissa fall medföra därigenom, att gällande lags förbud för utländsk undersåte att i riket förvärfva fast egendom blef i afseende å bolag utan verkan, så länge ej något hinder fanns för utlänningar att ingå såsom delägare i bolag. Riksdagen begärde därför, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, hvarigenom förenämnda förbud utsträckes att gälla äfven för bolag, hvari utländsk undersåte vore delägare.

Äfven om en lagstiftning, som väsentligen tillgodoser nyssnämnda ändamål, kunde genomföras, löser den dock ej, såsom en och annan synes gärna vilja föreställa sig, i någon mån de nordliga landsdelarnes stora sociala fråga. Bolagens förvärf af jorden, som därigenom för alltid blir fastlåst i en juridisk persons besittning, innefattar en lika stor fara för

befolkningens inre själfständighet samt för landets kulturella och ekonomiska utveckling, vare sig bolagen ägas af svenska eller af utländska undersåtar. Ett förbud däremot för alla bolag att i regeln vidare få förvärfva hemman måste blifva den enda fruktbara utgångspunkten för att kunna framgångsrikt ingripa i detta afseende. Och på sådant sätt löses äfven den förenämnda politiska frågan, och detta vida bättre än genom den utväg, som föreslogs vid förra riksdagen. När endast enskilde få köpa, kan nämligen gällande lag ej kringgåås på det angifna sättet, och vidare undvikas den ganska vanskliga och från internationell synpunkt ej heller ofarliga utvägen att på ett så ingående sätt ställa utländska undersåtar och utländskt kapital i en undantagsställning inför svensk lag. Vill man emellertid ej, såsom 1847 års lagberedning föreslog, utsträcka förbudet för bolag att förvärfva fast egendom till hela riket, utan inskränker detsamma till Norrland och Dalarne, där förbudet är mest oundgängligt, kvarstår dock alltid angelägenheten att öfverväga, huruvida en lagstiftning i det af 1902 års Riksdag begärda syftet kan och bör genomföras för det öfriga riket. Och beträffande de stora landsträckor, som redan förvärfvats af bolagen, i all synnerhet inom Norrland och Dalarne, finnes dessutom ej annat medel till förekommande af deras öfvergång i utlänningars händer än tillitandet af en lagstiftning i den sålunda föreslagna riktningen.

De faror, som föranledde Andra Kammarrens omförmälda beslut af år 1901 och Norrlandskommitténs underdåniga framställning i enahanda syfte, hafva icke förminskats, utan framstå alltmer hotande. Den tid, då frågan kan vänta sin slutliga lösning, torde med all sannolikhet vara aflägsnare än Norrlandskommittén i första början af sina arbeten beräknat. Under väntan härpå fortgå bolagens jordförvärf såsom hitintills. Och hvarthän detta slutligen kommer att leda, därom har just de senaste tidernas företeelser gifvit tydliga bevis. Den ena stora trustbildningen efter den andra uppstår inom sågverksindustrien, därvid stora landsdelar gå i köp såsom en vanlig handelsvara.

Undertecknade representanter för Norrland och Dalarne, som väl känna de redan tryckta förhållandena uti ifrågavarande landsdelar och befolkningens alltmer vaknande insikt om de hotande farorna, finna oss manade, att i hvad på oss ankommer söka förebygga, att den viktiga frågans lösning undanskjutes eller förvanskas. Och vilja vi därför bringa till statsmakternas kännedom, att enligt befolkningens uppfattning ett omedelbart förbud för vidare bolagsförvärf af hemman utgör den enda möjliga utgångspunkten för en lösning, som ej skall förfela sitt ändamål.

Af denna vår uppfattning följer, att de betänkligheter, som i sakligt

eller formellt hänsende alltid måste kunna framföras mot en lagstiftning af ifrågavarande beskaffenhet, synas oss af mindre betydnenhet i belysningen af hufvudfrågans stora innebörd. Och oafsedt detta synas oss dessa betänkligheter i och för sig af den beskaffenhet, att de af dem, som verkligen behärta själfva saken, böra med god vilja kunna utan större svårigheter öfvervinnas i tillämpningen. Kan härutinnan något vinnas genom förändrade formuleringar i det af kommittén affattade lagförslaget, torde laguskottet vara oförhindradt att föreslå dylika förbättringar.

På grund häraf få vi vördsamt hemställa, att Riksdagen ville, i anslutning till hvad norrlandskommittén hos Kungl. Maj:t föreslagit, för sin del antaga följande

Lag

angående förbud i vissa fall för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom.

1 §.

Bolag eller förening för ekonomisk verksamhet må ej förvärfva fast egendom å landet inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands eller Gäfleborgs län eller inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans och Väster-Dalarnes fögderier eller Envikens och Svärdsjö socknar i Falu fögderi af Kopparbergs län, där ej Konungen för visst fall därtill lämnar tillstånd.

Hvad sålunda är stadgadt gälle dock ej, när fråga är allenast om tomt, upplagsplats eller annat dylikt område, hvilket erfordras för bolagets eller föreningens omedelbara verksamhet, eller om stenbrott, grustag, lertäkt, torfmosse, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, och ej heller i det fall, att egendom förvärfvas från bolag eller förening, som nyss är sagd.

2 §.

Har aftal tillkommit utan Konungens samtycke, där sådant enligt denna lag erfordras, vare aftalet ogillt.

3 §.

Bank eller annan penninginrättning, så ock försäkringsanstalt vare ej underkastad denna lags bestämmelser.

Denna lag skall gälla tills vidare intill den 1 september 1906».

I motionens syfte har herr *A. Ahlstrand* instämt.

Det i förevarande motion innefattade lagförslaget står i nära öfverensstämmelse med det förslag till lag angående begränsning i vissa fall af rätten att förvärfva fast egendom, som vid 1901 års riksdag i anledning af en då väckt motion förordades af reservanter inom lagutskottet och bifölls af Andra Kammaren. Den väsentligaste skiljaktigheten utgöres däraf, att enligt det nu föreliggande förslaget förbudet för bolag eller förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom å landet icke skulle gälla, när förvärfvet skedde från bolag eller sådan förening. I det utlåtande, 1901 års lagutskott afgaf i ämnet, yttrade utskottet bland annat, att endast för det fall, att genom en allsidig och genomgående undersökning af frågan ådagalades, att inga andra botemedel funnes för de missförhållanden, man önskade aflägsna, och möjligen äfven de betänkligheter, som gjorde sig gällande mot lagförslaget, till någon del undanröjdes, det syntes skäligen kunna förordas att antaga en mot rättsuppfattningen så stridande och med så svåra olägenheter förbunden lagstiftning. Förslaget vann ej heller Första Kammarens bifall, men ärendets behandling ledde till den af motionärerna omförmälda skrifvelsen från Riksdagen till Kungl. Maj:t.

Sedan i anledning af densamma den så kallade norrlandskommittén blifvit af Kungl. Maj:t tillsatt, hemställde denna, såsom motionärerna vidare omnämnt, i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 28 november 1901, att Kungl. Maj:t måtte för nästkommande Riksdag framlägga ett i skrifvelsen innefattadt förslag till lag i ämnet. Detta förslag hade samma lydelse som det af motionärerna nu upptagna, endast med den olikhet att enligt det förre förslaget lagen skulle upphöra att gälla senast den 1 september 1905. Från kommitténs förslag voro emellertid tre af dess medlemmar skiljaktiga och ansågo förslaget icke böra föranleda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Öfver kommitténs framställning inhämtades utlåtanden från Konungens befallningshafvande i de län, inom hvilka den föreslagna lagen skulle äga tillämpning, och blef härvid förslaget enhälligt afstyrkt. Liknande blef utgången vid förslagets granskning inom högsta domstolen, af hvars ledamöter ingen fann sig kunna förorda detsammes framläggande för Riksdagen.

Därefter var frågan, på sätt motionärerna vidare omnämnt, föremål för uppmärksamhet vid nästlidet års riksdag, då i anledning af en interpellation inom Andra Kammaren från statsrådsbänken meddelades, bland annat, att de anmärkningar, som af myndigheterna blifvit ur olika synpunkter framställda mot kommitténs lagförslag, befunnits vara af den vikt, att en ganska genomgående omarbetning uppenbarligen måste äga rum, för att detsamma skulle kunna framläggas för Riksdagen. Vid sådant

förhållande och då det ansetts vara synnerligen önskvärdt, att åtgärder kunde snarast möjligt vidtagas i syfte att motverka de öfverklagade missförhållandena inom Norrland och Dalarna, hade föranstaltats om upprättande af förslag till sådana ändringar, hvarigenom åtminstone de väsentligaste af de framställda anmärkningarna kunnat anses undanröjda. De sålunda anställda försöken hade emellertid, oaktadt all därpå använd omsorg, icke ledt till något tillfredsställande resultat. Det hade nämligen icke lyckats att med bibehållande af kommittéförslagets hufvudgrunder finna någon anordning, hvarigenom de med den ifrågasatta lagstiftningen åsyftade fördelar skulle i afsevärd mån vinnas, utan att minst lika stora olägenheter i rättsligt, ekonomiskt och socialt hänseende framkallades. Då af hvad sålunda förekommit kunde anses framgå, att en provisorisk förbudslagstiftning på grundval af kommittéförslaget icke läte sig genomföra, hade statsrådet icke ansett sig kunna tillstyrka kommitténs framställning.

Rörande innehållet i de yttranden, som sålunda afgifvits i ärendet, får utskottet vidare hänvisa till den vid detta utlåtande fogade bilaga.

Den behandling, föreliggande fråga alltså undergått, sedan 1901 års lagutskott afgaf yttrande i densamma, har helt naturligt icke kunnat undanröja grunderna för den tvekan, som af nämnda utskott uttalades, huruvida och i hvad mån en lagstiftning i den riktning, motionen utvisar, är af det stora och vissa gagn, att den bör genomföras i trots af de viktiga principiella och praktiska skäl, som tala mot densamma. Tvärtom hafva de betänkligheter, som förefinnas mot en sådan lagstiftning, från de mest sakkunniga håll med styrka framhållits, liksom ock synnerliga svårigheter visat sig vara förbundna med att i detta ämne åstadkomma bestämmelser, hvilka med säkerhet kunna antagas hafva åsyftad verkan. Vid sådant förhållande vore det i utskottets tanke alls icke välbetänkt, om Riksdagen ginge i förväg den utredning, som pågår inom förenämnda kommitté, och hvilken, enligt hvad man kan hoppas, skall göra det möjligt att med mera säkerhet än nu bedöma orsakerna till de förefintliga missförhållandena och medlen för afhjälpan af desamma. Ehuru utskottet klart inser och varmt behjärtar önskvärdheten däraf, att något så snart som möjligt måtte åtgöras i denna viktiga angelägenhet, håller utskottet alltså före, att det vore alltför äfventyrligt, om Riksdagen nu antog något lagförslag i ämnet. Mot detaljerna af det ifrågasatta lagförslaget hafva under dess föregående granskning riktats erinringar, hvilka utskottet finner mycket afsevärda, och utskottet har icke ansett några utvägar vara påvisade att på ett tillfredsställande sätt råda bot å de sålunda anmärkta bristfälligheterna i förslaget. Äfven i denna fråga är det emel-

lertid mycket vanskligt att nu uttala någon slutlig uppfattning. Först om en allsidig undersökning skulle ådagalägga nyttan och behöfligheten af en lagstiftning i angifna riktning, kan man med visshet afgöra, hvilka stadganden i ämnet må vara ändamålsenliga och tillrädliga.

Olägenheterna af den föreslagna lagstiftningen förminskas visserligen i någon mån däraf, att densamma är afsedd att äga endast provisorisk giltighet, men å andra sidan framträda från denna synpunkt viktiga betänkligheter äfven af annan art. I allmänhet kan det icke vara riktigt, att lagbud genomföras, utan att en fast öfvertygelse finnes därom, att de äro erforderliga och motsvara sitt ändamål, och försökslagstiftning är därför i regel i och för sig olämplig. Allra minst är den att tillråda, då det gäller bestämmelser af den säregna beskaffenhet som de ifrågavarande. Redan det förhållandet, att de innebure undantag från eljest gällande rättsregler, måste för den allmänna uppfattningen framstå såsom en anledning till tvifvel om befogenheten af de mången gång mycket kännbara ingrepp, som genom dem skulle göras i de enskildes ekonomiska ställning. Lagstiftningens provisoriska natur skulle häråt gifva en ökad prägel af godtycklighet, hvilken lätt kunde leda till ringaktning för lagen och användande af förefintliga möjligheter att kringgå densamma.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 april 1903.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *Zetterstrand, Lindhagen, Styrlander, F. Andersson, A. Olsson, Wiklund* och *Nordin*, hvilka anförde:

»Behovvet af den lagstiftning motionärerna ifrågasatt blef uttömmande belyst vid 1901 års riksdag och föranledde redan då ett beslut i sådan

riktning af Andra Kammaren. Norrlandskommittén har efter det närmare öfvervägande, som varit denna kommitté anförtrodt, ansett behofvet så trängande, att kommittén funnit sig »i känslan af sitt ansvar» föranledd hos Kungl. Maj:t påyrka en lagstiftning af förevarande slag. Och slutligen hafva så godt som alla representanterna uti Andra Kammaren för Norrland och Dalarne uti föreliggande motion framhållit, huruledes vådorna af ytterligare uppskof allt mer framträda, samt därför, under hänvisning till sin kännedom om de redan tryckta förhållandena uti ifrågavarande landsdelar och befolkningens allt mer vaknande insikt om de hotande farorna, funnit sig manade att i hvad på dem ankommer söka förebygga, att den viktiga frågans lösning undanskjutes eller förvanskas.

Gent häremot framträder dels det stora motståndet från dem, som tro sig hafva intresse af sakernas nuvarande utveckling, och dels de många betänkligheterna från dem, som af skilda anledningar och i olika afseenden stå främmande och fjärran från de frågor, som här kräfva ett ingripande. Lagutskottet bygger nu som förut väsentligen på denna grund. Under fortsatt hänvisning till någon framtida »allsidig utredning» af sakkförhållanden, som dock länge legat klara och utredda för alla, glider utskottet förbi allt, som sagts till förmån för motionärernas förslag. Den sakkunskap, hvilken motionärerna med fog åberopat sig äga, fränkänner utskottet sig själf uttryckligen. Men utskottet har ej ens velat lyssna till skälen och därför också så mycket mindre kunnat besjålas af den känsla af ansvar i detta ämne, som norrlandskommittén förmått hafva ledt henne till den gjorda framställningen.

Frågan föreligger emellertid för närvarande i ett bättre läge än förut så till vida, att de officiella myndigheterna nu fått tillfälle att uttömma sina betänkligheter mot den föreslagna lagstiftningen. Man finner då, såsom ju äfven kunde väntas, att inga andra hufvudskäl mot själfva saken kunnat framföras än de så många gånger åberopade allmänna satserna, att lagstiftningen skulle strida mot gällande rättsuppfattning samt göra ett obehörigt intrång i bolagens rätt att köpa samt jordägarnes rätt att sälja. Dessa skäl hafva förut blifvit så utförligt och fullständigt bemötta, att det ej är lönt att här upprepa detta bemötande. Det må endast i anledning af utskottets yttrande, att norrlandskommitténs förslag blifvit af de hörda myndigheterna enhälligt afstyrkt, här erinras, att två befallningshafvande synnerligen kraftigt bemött de flesta af de skäl, som sålunda pläga anföras mot förslaget, och att en af dem äfven tillstyrkt dess framläggande med en viss förändring.

Af större intresse äro de ändringar i förslagets detaljer, som inom högsta domstolen påyrkats, för den händelse en lag af ifrågavarande be-

skaffenhet skall komma till stånd. Visserligen kan mot dessa invändningar, af hvilka de flesta under frågans tidigare behandling blifvit debatterade, äfven fortfarande erinras, att de i tillämpningen ej äro af någon afgörande vikt och, såsom motionärerna yttrat, särskildt måste framstå såsom mindre betydande i belysningen af hufvudfrågans stora innebörd. Emellertid bör lagförslaget alltid vinna större anslutning, om dessa annärkta brister kunna afhjälpas utan att skada själfva saken. Utskottet har visserligen förmått sig anse, att i detta hänseende några utvägar icke blifvit påvisade. Men detta beror på att utskottet på grund af sitt bristande intresse för hufvudfrågan ej alls lagt sig vinn om att söka utfinna sådana utvägar. Gör man däremot detta, visar det sig tvärt om, att alla inom högsta domstolen uttalade önskemål kunna väsentligen uppfyllas.

Det har sålunda först annärkts, att de i 1 § medgifna undantagen syntes väl obestämda, hvarför det i rättssäkerhetens intresse vore önskligt att antingen helt och hållet borttaga dem eller ock bestämma dem så, att innehållet af lantmäterihandlingar eller ämbetsbevis af viss myndighet blefve afgörande i fråga om försäljningens laglighet, eller ock viss tid efter lagfarts meddelande bestämdes, efter hvilken talan å bolags eller förenings förvärf af fast egendom enligt denna lag ej finge föras. Alla dessa utvägar äro naturligtvis möjliga att beträda. Enklast synes saken lösas, om föreskrift gifves, att för alla förvärf erfordras tillstånd, hvarom ansökan ingifves till Konungens befallningshafvande, och att för de ifrågasatta undantagen tillståndet meddelas af befallningshafvande, hvaremot saken i andra fall af befallningshafvande med eget utlåtande underställes Konungens pröfning. Befallningshafvande får naturligtvis ej på grund af denna lag förvägra tillstånd, hvaremot Konungen lämnar medgifvande endast där särskilda omständigheter därtill föranleda.

Emot förslaget har vidare erinrats, att det ej medgifver rätt för bolag eller förening att å exekutiv auktion inropa fastighet, i hvilket afseende inom domstolen framhållits af en ledamot, att åt bolag eller föreningar borde bibehållas åtminstone sådan på inteckning grundad fordran eller rättighet, hvaraf de voro i besittning vid tiden för lagens trädande i kraft, och af en annan ledamot, att utväg att inropa fastighet borde jämväl stå dem till buds i fråga om nyttjanderätt eller servitut, som tillkommit efter lagens trädande i kraft, äfvensom beträffande fordran för ogulden köpeskilling, som bolag eller förening betingat sig vid afyttring af fast egendom. Förslagets ståndpunkt i detta afseende har betingats af omtanken, att lagens verkan ej skall kunna efter enskild öfverenskommelse upphävas. Och någon praktisk olägenhet här af kan ej tänkas uppstå, enär de händelser, i hvilka

dylika inrop hädanefter kunde ifrågakomma, torde blifva ganska få samt i dylikt sällsynt nödfall inropet mycket väl kunde ske genom en enskild person såsom mellanhand. Emellertid möter ej något hinder att stadga bestämmelser, som medgifva dylika inrop utan åsidosättande af lagens effektivitet, äfven om denna apparat synes onödig i förhållande till det behof, som verkligen föreligger. För den provisoriska lagstiftning, som nu föreligger, är det utan tvifvel nog att medgifva sådana auktionsinrop under enahanda villkor, som stadgats för sparbanker och bankaktiebolag. Dylik bank får nämligen ej inköpa annan fastighet än den, som erfordras för dess lokaler, men är dessutom berättigad att å auktion inropa för dess fordran pantsatt eller utmätt fastighet, där det för skyddande af dess rätt finnes erforderligt, och under villkor att fastigheten åter skall afyttras, när så pröfvas lämpligt och i hvarje fall när det utan förlust kan ske. Visserligen kan en dylik föreskrift som den sistnämnda synas föga verksam, om ej ett äfventyr för dess åsidosättande särskildt stadgas. Men den innebär dock en osäkerhet i besittningen, som ej bör locka till förvärf, hvilken lockelse för öfrigt alldeles uteslutes, om tillika föreskrifves, att bolaget eller föreningen skall vara underkastad de föreskrifter, som i fråga om egendomens afyttrande framdeles varda stadgade. Undantagas dessutom, såsom högsta domstolen förutsatt, alla de fall, där bolagets eller föreningens fordran, såvidt den ej afser ogulden köpeskilling, tillkommit efter denna lags trädande i kraft, har man kommit ifrån just de fall, där missbruk mest kan befaras. För en definitiv lagstiftning bör däremot tilläfvventyrs följas det föredöme, som förekommer exempelvis i den norska lagen af 21 april 1888 angående medborgarrätt. Där stadgas, att därest fastighet mot lagens förbud kommit i utländings ägo, skall denue erhålla föreläggande att inom viss tid afhända sig densamma vid äfventyr, att den eljest säljes å tvångsauktion. Ett stadgande i sådan riktning kunde erhålla ungefär följande innehåll:

»Utan hinder af hvad här förut är stadgadt äge bolag eller förening för ekonomisk verksamhet förvärfva fast egendom från annan dylik samfällighet, där den ej är sådan, som i 5 § sägs.

Bolag eller förening hafve ock utan hinder af förut gifna stadganden lof att å exekutiv auktion inropa fastighet, där sådant erfordras för bevarande af någon bolagets eller föreningens fordran eller rättighet, som är inteknad i egendomen, eller för hvilken denna enligt 11 kap. 2 § jordabalken häftar. Är fastighet inropad efter ty nyss är sagdt, skall den åter afyttras senast inom sex månader efter det auktionen vunnit laga kraft; Konungens befallningshafvande dock obetaget att på ansökan medgifva ytterligare uppskof på högst två år. Försittes den tid, inom hvilken egendomen bör afyttras, skall den genom Konungens befallningshafvandes försorg säljas genom tvångsauktion, för hvilken skall i tillämpliga delar gälla hvad om försäljning af utmätt fast egendom finnes stadgadt. Ej må vid sådan ny auktion bolaget eller föreningen under återopande af rättighet eller fordran, som ofvan sägs, själf åter inropa fastigheten.»

En ledamot i domstolen har framställt en anmärkning, gående ut därpå, att då lagen ej skulle gälla egendom, som inropas från bolag eller förening, och ej heller hafva tillämpning på bank- eller annan penninginrättning äfvensom försäkringsanstalt, skulle det lätt inträffa, att lagen blefve utan verkan genom att de sistnämnda inrättningarna lånade sig till mellanhänder vid försäljningar. Det kan af flera skäl ifrågasättas, om det öfver hufvud taget är lämpligt att medgifva förenämnda undantag, att bolag och föreningar finge sälja till hvarandra den egendom, de redan förvärfvat. Men om man af opportunitetsskäl bibehåller en sådan bestämmelse, kan den antydda farhågan, ehuru den ej synes synnerligen grundad, dock undanröjas genom en uttrycklig föreskrift därom, att de förenämnda anstalterna, såsom ju äfven är meningen, ej i sin ordning få utan tillstånd sälja till bolag eller förening.

Inom domstolen har slutligen framhållits önskvärdheten af ett förtydligande af förslaget bestämmelser, att aftal, som tillkommit utan Konungens samtycke, skall vara ogillt. Detta är, såvidt angår köp, byte och gåfva, där behofvet egentligen föreligger, lätt att verkställa i den tillika föreslagna riktningen.

I detta sammanhang må vidröras den äfven från vissa myndigheter framförda allmänna anmärkningen, att en lagstiftning af ifrågavarande slag kan kringgås. Frånsedt att detta är händelsen med de flesta lagar, ställer man sig emellertid i detta fall på en oriktig ståndpunkt, när det tillika framhålles, att bolag och föreningar därigenom tvingas eller lockas till förkastliga åtgärder. Lagen afser endast att ingripa reglerande i den af staten själf skapade bolagsinstitutionen, men medgifver den enskilde full frihet att köpa, hvarigenom denne sålunda under inga förhållanden gör något orätt. Hvad åter angår den invändningen, att lagens ändamål skulle kunna förfelas därigenom, att hemmanen förmenas i stället komma i enskilde skogsköparens händer, så vet en hvar, att detta med den nuvarande ekonomiska utvecklingen och dess förutsättning af stora sammanslutningar ej kan äga rum i närmelsevis samma omfattning som bolagens förvärf. Och vidare är att märka, att i enskildes händer skall en fastighet på grund af arfslagarne i tidernas längd ej på samma sätt som under en uteslutande bolagsbesittning kunna varaktigt undandragas en personlig omtanke samt ett sådant omväxlande bruk, som tjänar en verklig samfundsordning. Hvar och en, som vill se dessa frågor i deras rätta ljus, förstår också, att det starka motståndet mot denna lagstiftning är att söka, utom i inlefvade föreställningssätt, särskildt i en förnimmelse af, att endast på denna väg de enskilda intressena äfventyra, att det allmänna verkligen skall kunna vinna något afsevärdt i det syfte, som norrlandskommittén förklarar här

vara det förnämsta, nämligen att bibehålla ett ekonomiskt underlag för den befolkning, som skall bebo de trakter, hvarom nu är fråga.

Det har också fortfarande framhållits, att provisoriska lagstiftningar äro i och för sig olämpliga samt i hvarje fall ej böra ifrågakomma, med mindre en fast grundad öfvertygelse om deras nödvändighet finnes. Det bör härvid erinras, att dylika lagstiftningar icke varit ovanliga, och senast förlidet år antogs sålunda en provisorisk lag för endast ett år rörande inmutningsrätten i Norrbotten. Om själfva behovet i förevarande fall är ofvan redan yttradt. Härtill må endast tilläggas, att norrlandskommittén har, såsom af dess bilagda framställning framgår, redan från början uttalat såsom sin öfvertygelse, att ett af slutmålen måste vara att hindra vidare bolagsförvärf, ehuru kommittén då lämnat öppen frågan, huruvida detta möjligen kunde på ett slutgiltigt sätt ske annorledes än genom förbuds-lagstiftning. I utskottet har emellertid upplysts, att kommittén numera i princip fastslagit förbuds-lagstiftning såsom ett alldeles oundgängligt led i den lagstiftning man måste tillgripa.

På grund af hvad sålunda anförts, få vi hemställa,

att Riksdagen i anledning af förevarande motion ville för sin del antaga följande:

L a g

angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Bolag eller förening för ekonomisk verksamhet må ej utan särskildt tillstånd, som i denna lag sägs, förvärfva fast egendom på landet inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands eller Gäfleborgs län eller inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans eller Väster-Dals fögderier eller Envikens eller Svärdsjö socken i Falu fögderi af Kopparbergs län.

2 §.

Ansökan om tillstånd, som i 1 § afses, ingifves till Konungens befallningshafvande i det län, där egendomen finnes.

Är fråga allenast om tomt, upplagsplats eller annat dylikt område eller om mark med tillhörande åbyggnad, då egendomens hufvudsakliga värde utgöres af åbyggnader, eller om stenbrott, grustag, lertäkt, torfmosse, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, meddele Konungens befallningshafvande det sökta tillståndet.

I annat fall skall Konungens befallningshafvande, med eget utlåtande, ofördröjligen underställa ärendet Konungen, hvilken lämnar tillstånd till förvärfvet allenast där särskilda omständigheter därtill föranleda.

3 §.

Varder tillstånd, som enligt denna lag erfordras för förvärf af fast egendom, förvägradt, eller har ej sådant tillstånd blifvit sökt senast tre månader efter det afhandling om förvärfvet upprättades, vare afhandlingen ogill. Innan tillstånd meddelats, må ansökan om lagfart å fänget ej upp- tagas.

4 §.

Utan hinder af hvad här förut är stadgadt äge bolag eller förening för ekonomisk verksamhet förvärfva fast egendom från annan dylik samfällighet, där den ej är sådan som i 5 § sägs.

Bolag eller förening hafve ock utan hinder af förut gifna stadganden lof att å exekutiv auktion inropa fastighet, där sådant erfordras för bevarande af någon bolagets eller föreningens rättighet eller fordran för ogulden köpeskillning, hvarför egendomen på grund af in-teckning eller enligt 11 kap. 2 § jordabalken häftar, så ock af annan bolagets eller föreningens å egendomen sålunda hvilande fordran, hvaraf bolaget eller föreningen visar sig varit innehafvare redan innan denna lag trädte i kraft*). Bolag eller förening, som sålunda inropat fastighet å exekutiv auktion, skall dock åter afyttra densamma, så snart det utan förlust kan ske, samt i hvarje fall vara underkastad de föreskrifter, som kunna i fråga om egendomens afyttrande framdeles varda stadgade.

*) Alternativ lydelse af denna punkt se förslaget å sid 12 till 4 § mom. 2 första punkten.

5 §.

Bank eller annan penninginrättning så ock försäkringsanstalt vare ej underkastad denna lags bestämmelser.

Denna lag skall gälla tills vidare intill den 1 september 1906.»

Herrar *N. Nilsson* och friherre *Bonde* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.

Bilaga.

TILL KONUNGEN.

Den af Eders Kungl. Maj:t tillsatta kommitté för afgifvande af förslag till åtgärder, hvarigenom den jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne kunde vidmakthållas och stärkas, har i underdånig skrifvelse den 16 innevarande månad för berörda ändamåls befrämjande inom återstående områden af lappmarkerna, där afvittringsåtgärder ännu pågå eller kunna ifrågakomma, föreslagit förändrade bestämmelser för afvittringen samt dennas inställande i afvaktan på att dylika bestämmelser blifvit pröfvade. Därvid har kommittén utgått från den uppfattningen, att ett hufvudvillkor för att kunna upprätthålla en själfständig jordbrukande befolkning inom nämnda landsdelar fortfarande är, att denna verkligen erhåller det tillämnade stödet af skogens afkastning, samt att kronan därför måste, där hon ännu har förhållandena i sin hand, ändra grunderna för skogstilldelningen, så att denna ej, på sätt erfarenheten hitintills visat, förfelar sitt viktiga ändamål.

*Norrlands-
kommitténs
framställning.*

Om det sålunda må antagas, att, i händelse förenämnda framställning vinner framgång, förhållandena inom oafvittrade och odisponerade trakter af lappmarkerna skola väsentligen utveckla sig efter förväntan, så har kommittén hädanefter att odeladt ägna sin uppmärksamhet åt sakernas läge inom det öfriga Norrland jämte Dalarne.

Fränsedt möjligheterna till ny kolonisation å kronans behållna skogsmarker, hvilken det ligger i statsmakternas hand att främja efter omständigheterna, framstår här såsom den för närvarande i alla afseenden förnämligaste uppgiften att vidmakthålla och stärka bondeklassen inom de gamla odalbygderna samt de trakter, hvilka i anseende till belägenhet och andra naturliga betingelser vid afvittringarna i första hand upplåtos till bebyggande.

För detta fall har emellertid kronan numera ej möjligheterna kvar att ingripa genom förändringar i afvittringsföreskrifterna. Afvittringen

har inom dessa hufvudsakliga områden gått i fullbordan och kronan kan sålunda ej vidare här begagna sig af en ännu ej afytttrad juridisk rätt till sin skogsmark. Det återstår blott att räkna med de faktiska förhållandena, sådana dessa utvecklats sig efter afvittringen.

I detta afseende ställa sig utvägarne vida olika, allt efter som frågan gäller de hemman, hvilka ännu äro i den själfägande allmogens besittning, eller dem, som öfvergått i bolagens ägo. Upprätthållandet af en själfständig jordbrukande befolkning förutsätter nämligen ett tillräckligt ekonomiskt underlag. Och då själfva jordens afkastning i detta nordliga klimat ansetts och i stort sedt fortfarande måste anses kräfvat ett tillskott från skogarne, föreligga för närvarande de nödiga förutsättningarna härför företrädesvis endast å bondehemman med behållna tillräckliga skogsmarker, hvaremot uppgiften af flera skäl måste blifva mycket vanskligare att genomföra på öfriga hemman.

Det är därför klart, att i samma mån bolagens hemmansförvärf fortgå, förminskas äfven utsikterna att kunna åstadkomma något värdefullt i det syfte, som kommitténs uppdrag omfattar. Och att utvecklingen fortfarande med snabba steg leder frågan in i denna riktning, är ett lika känt som naturligt förhållande.

Kommittén behöfver i detta afseende endast hänvisa till den af kungl. statistiska centralbyrån utgifna redogörelsen för sågverksaktiebolags, sågverksägares och bruksägares förvärf af jordegendom inom de särskilda socknarne i Norrland och Dalarne åren 1885 och 1895. Sedan sistnämnda år hafva dessa förvärf inom trakter, där värdefull skogsegendom återstått att köpa, fortgått i lika eller vida större omfattning än förut, enligt hvad som framgår af de svar, som afgifvits af ledamöter i Riksdagens Andra Kammare från nämnda landsdelar i anledning af en vid sammanträde i kungl. jordbruksdepartementets lokal den 26 sistlidne mars därom framställd fråga. Och till samma slutsats kommer en vid innevarande års riksdag af lagutskottet åberopad utredning, som rätteligen utvisar, att under åren 1896—1900 inom de fem nordligaste länen lagfarits aktiebolags förvärf af hemman till ett före inköpet åsatt taxeringsvärde af inemot 12,800,000 kronor och inom Kopparbergs län till ett hufvudsakligen efter köpeskillingsbeloppen beräknadt värde af omkring 6,400,000 kronor, i hvilka förvärf för åren 1896—1899 ej ingå köp från aktiebolag.

Särskildt anmärkningsvärd visar sig denna utveckling vara i lappmarkerna, oaktadt afvittringen där påbörjades först 1873 i enlighet med bestämmelser, som man då föreställde sig skulle åt bonden för framtiden bereda en varaktig inkomst af skogen. Redan år 1893 uttalade emellertid Västerbottens läns landsting i en underdånig, numera till kommittén öfver-

lämnad skrifvelse, att genom aktiebolagens fastighetsförvärf faran att inom kort länets lappmarker skulle sakna en själfständig jordbrukande befolkning vore så stor, att landstinget ansett det för sin oeftergifliga plikt att påkalla ett kraftigt och skyndsamt ingripande, innan all utsikt till räddning vore slut. Enligt uppgifter, som för de flesta lappmarkssocknar inkommit från vederbörande skogstjänstemän, hade jämlikt dessa tjänstemäns utsyningslängder de egentliga skogsspekulanternas hemmansinnehaf därstädes år 1900 nått en omfattning, som visar, att skogsköpen oförminskadt fortgå. Den öfvervägande delen af dessa hemman innehafves nu liksom år 1895 af aktiebolag, som dessutom förvärfvat utsyningsrätterna till skogen å en mängd hemman, hvilkas öfvergång till bolagen därigenom förr eller senare är att förvänta. De siffror, som kunna erhållas ur förenämnda uppgifter, utvisa, att de egentliga skogsspekulanternas hemmansförvärf år 1900 ställde sig i procent af hela mantalet inom nedannämnda socknar på sätt framgår af följande jämförande uppställning:

	1885	1895	1900	Dessutom är utsyningsrätt förvärfvad af bolag till
	procent	procent	procent	
<i>Norrbottens län:</i>				
Gellivare socken ...	45,3(?)	36	49	
Jockmocks »	48,9	48,9	60	
Arjepлуogs »	1,8	9,8	29	44 % af socknens samtl. mantal
Arvidsjaur »	5,1	12,2	19	36 % » » »
<i>Västerbottens län:</i>				
Lycksele socken	9,6	17,9	35	53 % » » »
Stensele *) »	—	4,9	12	67 % » » »
Sorsele *) »	—	4,7	12	70 % » » »
Åsele »	19,8	45,8	56	4 % » » »
Fredrika *) »	22,2	40	41	
Örträsk *) »	6,8	24,9	32	
Vilhelmina »	4,5	16,8	32	
Dorotea »	33,2	57,8	62	

Vid öfvervägande af ofvannämnda förhållanden har för kommittén oafvisligen framställt sig, att en af de hufvudsakligaste förutsättningarna

*) I dessa socknar afser uppgiften för år 1900 endast aktiebolagens förvärf.

för att kunna öka och stärka den jordbrukande befolkningen inom Norrland och Dalarna är, att bolagens förvärf af hemman ej fortgår på sätt och i den omfattning, som hitintills ägt rum. Hvilka utvägar däremot, som vid ett slutligt afgörande af denna angelägenhet kunna befinnas verkamt leda till målet med iakttagande på samma gång af tillbörlig hänsyn till olika berättigade intressen, därom har kommittén ej ännu kunnat bilda sig någon mening. Därförinnan erfordras att vinna kännedom om resultaten af de utredningar, hvarom kommittén redan föranstaltat, samt med all sannolikhet äfven att ingå i andra undersökningar, som blifva både invecklade och tidsödande.

Innan förenämnda utredningar hunnit avslutas samt ärendet i öfrigt genomgått alla sina instanser, skall emellertid förloras en lång tid, som sannolikt bör beräknas till inemot tre år. Och om härunder bolagens hemmansköp få fortgå på enahanda sätt som hitintills, måste det inträffa, att, när lagstiftningen ändtligen står färdig att ingripa, föremålet för dess omsorger ytterligare på många ställen helt och hållet eller till väsentliga delar upphört att finnas till.

Inför dessa utsikter har kommittén i känslan af sitt ansvar funnit det oundgängligt, att man nu söker åtminstone i någon mån hejda den pågående utvecklingen i afvaktan på de slutliga åtgärderna. Och det framställer sig härvid för kommittén likaledes såsom uppenbart, att den enda utväg, som i detta afseende för närvarande står öppen, är ett tillfälligt förbud för vidare bolagsförvärf i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det i sådant afseende af Andra Kammaren vid innevarande års riksdag antagna lagförslag.

Antagandet af en dylik tillfällig lag har kommittén sålunda efter moget öfvervägande funnit utgöra en väsentlig betingelse, för att dess arbeten skola leda till något resultat. En genom nådig proposition till Riksdagen framförd ny framställning i sådant syfte synes äfven så mycket naturligare, som redan i anledning af enskilde motionärers yrkande inom Riksdagen gjort sig kraftigt gällande den uppfattningen, att just den af Riksdagen enstämmigt begärda utredningen förutsatte ett provisorium af ifrågavarande beskaffenhet. Andra Kammaren antog nämligen förslaget härom med stor majoritet, och inom Första Kammaren förordades det af flere talare, under det att andra endast af tvingande opportunitetshänsyn ansågo sig böra afstå därifrån i detta frågans första skede.

Ytterligare begränsningar i förbudets omfattning utöfver dem, som återfinnas i det af Andra Kammaren antagna förslaget, kunna emellertid ifrågasättas. Sålunda anser kommittén det vara lämpligt, att, såsom många förordat, undantag göres för de delar af Dalarna, som i förevarande af-

seenden förete väsentliga olikheter med de egentliga skogsbygderna inom detta landskap. Behof af förbudets tillämpning, hvilket i första hand är afgörande, föreligger nämligen förnämligast i dels socknarne inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans och Väster-Dalarnes fögderier (utom Säfsnäs socken, hvilken redan nästan helt och hållet äges af bruksägare) och dels inom Envikens och Svärdsjö socknar af Falu fögderi. Ett ytterligare stöd för en begränsning af lagens tillämplighet till ifrågavarande socknar hämtas däraf, att just dessa (utom Säfsnäs socken) undergått både afvittring och storskifte på kronans bekostnad, under det att dylika förmåner ej synas tillgodokommit länets öfriga socknar i annan mån, än att socknarne inom Falu fögderi, med undantag af de två ofvannämnda, samt Sätters och Stora Skedevi socknar inom Hedemora fögderi bekommit vissa mindre bidrag till bestridande af kostnaderna för sina storskiften.

Det kunde vidare förtjäna tagas i öfvervägande, huruvida ej äfven Gästrikland, där jordbesittningsförhållandena synas någorlunda stadgat sig, kunde undantagas från förbudet, hvilket i sådan händelse skulle omfatta endast Södra, Norra och Västra Helsinglands fögderier af Gäfleborgs län. Då emellertid socknarne inom ifrågavarande landsdel undergått afvittring och ytterligare hemmansköp för skogsspekulation dock måste antagas fortfarande i någon mån kunna här ifrågakomma, har kommittén saknat tillräckliga skäl att själf föreslå ett sådant undantag, utan vill kommittén allenast hafva uttalat, att den för sin del ej finner några afgörande betänkligheter vid detsamma.

Däremot anser sig kommittén böra förorda en annan synnerligen afsevärd begränsning genom att från lagens tillämpning undantaga alla de vidsträckta egendommar, som ägas af bolag. Visserligen kunna från det allmännas synpunkt i detta afseende göras vissa invändningar, bland annat med hänsyn till angelägenheten att försvåra för bolag med utländska aktieägare att lägga under sig svensk jord, hvarom kommittén skall nedan vidare yttra sig. Men det har anmärkts, att en bestämmelse, som omöjliggör, att ett bolags egendom annorledes än genom aktieöfverlåtelse kan säljas till ett annat, skall inverka menligt på många bolags bankkredit, och då lagen närmast afser att skydda böndernas hemman, synes i detta sammanhang någon betänklighet ej böra möta att tills vidare göra ett medgifvande i förenämnda afseende.

Slutligen vill kommittén beträffande lagförslaget ifrågasätta, utom ett förtydligande af rubriken, en utvidgning af ordalagen i 1 § 2 mom., hvarigenom underlättas en vidsträcktare tolkning af den undantagsbestämmelse, som där gjorts till förmån för den verkliga förädlingsindustrien.

Beträffande lagförslagets närmare motivering från såväl saklig som

juridisk synpunkt, inskränker sig kommittén till att i hufvudsak åberopa hvad under förhandlingarna i Riksdagen därom yttrades; och vill kommittén för sin del endast tillägga några erinringar.

Bolagslagstiftningen, hvartill den nu ifrågasatta uteslutande är att hänföra, utgör en speciallagstiftning, som för bolagens rätt att verka för sina ändamål uppställer olika villkor allt efter deras verksamhets beskaffenhet. Att i det allmännas intresse begränsa vissa bolags rätt att förvärfva fast egendom bör sålunda icke i och för sig möta synnerliga betänkligheter och äger äfven förebilder i vår äldre såväl som yngre lagstiftning. De invändningar, som just i detta fall förspörjas, torde riktigast finna sin förklaring däri, att frågan nu tillika rör sig om besittningen af stora naturliga rikedomar och därför helt naturligt framkallar en allmännare tvekan, hvilken dock bör göra sig mindre gällande beträffande den nu ifrågasatta lagstiftningen, som endast afser en provisorisk anordning för kortare tid.

Det erinras understundom, att böndernas skogshemman i följd af förevarande lagstiftning skulle falla i värde. Häremot måste då sägas, att hemmanen dock förblifva minst lika värdefulla som förut. Ty skogsmarken finnes fortfarande kvar med dess möjligheter att bereda skogsvinst åt ägaren och förädlingsvinst åt sågverksindustrien. Skulle trots detta hemmanens af spekulationen uppdrifna marknadspris sjunka något, därigenom att de i någon mån upphöra att vara endast en handelsvara och mera få tjäna sitt verkliga ändamål, så är detta knappast att anse såsom någon olägenhet. Lockelsen att sälja blir då mindre liksom utsikterna ökas, att hemmanet kan öfvertagas af något af ägarens barn eller vid försäljning inköpas af annan jordbrukare. Hemmansvärden, som leda till, att bondeklassen säljer sig själf och försvinner, kunna ej sägas vara något eftersträfvansvärdt för denna klass såsom sådan eller för det allmänna.

Vidare plägar framhållas, att en lag af ifrågavarande beskaffenhet kan kringgås. Detta anmärkta förhållande, som äger tillämplighet på de flesta lagar, utesluter emellertid ej, att genom lagen skall till väsentliga delar vinnas hvad som afses med densamma. Enligt hvad statistiken utvisar, äro nämligen aktiebolagens hemmansförvärf alldeles öfvervägande i förhållande till andra skogsspekulanter köp. Det är dessa bolags organiserade makt, hvilken leder spekulationen samt antingen tillskapar förhållanden, som tvinga bönderna att lämna sina hemman, eller ock bereder bönderna denna lätthet att sälja, som gör, att de sälja utan behof eller utan försök att öfvervinna en tillfällig ekonomisk svårighet. Den enskilda spekulationen bör aldrig kunna antaga sådana proportioner, och äfven för aktiebolag bör det blifva en invecklad sak att söka för framtiden sammanhålla dylika affärer genom enskilda personer. Ett erkännande häraf ligger

jämväl i påståendet, att genom bolagens uteslutande från köpen skogshemmanens handelsvärde skulle sjunka.

Under nuvarande förhållanden borde ock en viss betänksamhet göra sig gällande att i oträngdt mål inlåta sig på hemmansköp för skogsbruk. Bli det statsmakternas fasta föresats att vidmakthålla och stärka den jordbrukande befolkningens ställning, så följer däraf, att de förr eller senare på något sätt måste ersätta det nu föreslagna förbudet med lika verk samma åtgärder i samma syfte.

Kommittén vill slutligen i detta sammanhang erinra om den framhållna angelägenheten att förekomma, att utländska undersåtar genom inköp af aktier i sågverksaktiebolag kunna i stor utsträckning förvärfva äganderätt till svensk jord. I detta afseende har den nu ifrågasatta lagen den betydelsen, att den under sin giltighetstid så fullständigt som kan ske utestänger denna fara från all den jordegendom, som ännu ej kommit i aktiebolags besittning. Beträffande åter den svårlösta frågan på hvad sätt en lagstiftning i enahanda syfte kan komma till stånd äfven beträffande de af aktiebolagen redan förvärfvade landsdelar, så torde någon annan provisorisk åtgärd i detta afseende nu ej lämpligen stå till buds än att vid det här ofvan omnämnda medgifvandet, enligt hvilket äfven aktiebolag skulle få köpa egendom från bolag eller förening, fästa villkor om att bolagets aktier enligt gällande bolagsordning skola vara ställda på viss svensk man. Är emellertid äfven säljaren ett aktiebolag, kan affären i alla fall komma till stånd genom öfverlåtelse af aktierna. Och då samtliga ändringar i aktielagen, som kunna för ofvannämnda ändamål ifrågasättas, torde böra i ett sammanhang bedömas, har kommittén ej funnit sig föranledd att redan nu göra någon särskild framställning i detta ämne.

På grund af hvad sålunda anförts får kommittén i underdånighet hemställa. att Eders Kungl. Maj:t täcktes för nästkommande Riksdag framlägga förslag till följande:

”Lag

angående förbud i vissa fall för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom.

1 §.

Bolag eller förening för ekonomisk verksamhet må ej förvärfva fast egendom å landet inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands eller Gäfleborgs län eller inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans och Väster-Dalarnes fögderier eller Envikens och Svärdsjö socknar i Faln fög-

deri af Kopparbergs län, där ej Konungen för visst fall därtill lämnat tillstånd.

Hvad sålunda är stadgadt gälle dock ej, när fråga är allenast om tomt, upplagsplats eller annat dylikt område, hvilket erfordras för bolagets eller föreningens omedelbara verksamhet, eller om stenbrott, grustag, lertäkt, torfmosse, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, och ej heller i det fall att egendom förvärfvas från bolag eller förening, som nyss är sagd.

2 §.

Har aftal tillkommit utan Konungens samtycke, där sådant enligt denna lag erfordras, vare aftalet ogildt.

3 §.

Bank eller annan penninginrättning, så ock försäkringsanstalt vare ej underkastad denna lags bestämmelser.

Denna lag skall gälla tills vidare intill den 1 september 1905.»

Transsumt af det hos kommittén förda protokoll, utvisande de i frågan yttrade särskilda meningar, bifogas.

Underdånigst

L. Douglas.

J. Berlin.

J. Bromée.

H. Claëson.

Edvard Kinberg.

Frans Kempe.

G. Kronlund.

Carl Lindhagen.

Arvid Lindman.

Ad. Wiklund.

Stockholm den 28 november 1901.

Louis Améen.

*Reservation,
afgifven mot
förestående
framställning,
utaf herrar
Claëson, Kempe
och Lindman.*

Emot kommitténs förslag att hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes för nästkommande Riksdag framlägga förslag till »Lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom», få vi härmed afgifva följande reservation.

Sistlidne Riksdags lagutskott yttrade, att endast för det fall, att genom en allsidig och genomgående undersökning af frågan ådagaläggas, att inga andra botemedel finnas för de missförhållanden, man önskar aflägsna, syntes det skäligen kunna förordas att antaga en mot rättsuppfattningen så stridande och med så svåra olägenheter förbunden lagstiftning som det ifrågasatta förbudet för bolag m. fl. att inom Norrland och Dalarne annat

än i vissa undantagsfall få utan Konungens särskilda tillstånd förvärfva fast egendom på landet.

Detta åskådningssätt var nog särdeles välgrundadt, hvadan ock Riksdagen afslog nämnda lagstiftningsförslag, ej blott i hvad det afsåg dess antagande till en bestående lag, utan ock, på sätt då äfven sattes i fråga, till en lag, afsedd att gälla för en tid af tre år, hvarjämte Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t begärde den utredning, för hvars anskaffande denna kommitté blifvit tillsatt.

Någon utredning i nämnda hänseende har kommittén ännu icke åstadkommit, och detta synes oss hafva bort utgöra ett bestämdt hinder för kommittén att redan nu föreslå Kungl. Maj:t att för Riksdagen framlägga ett förslag, hvilket i hufvudsak öfverensstämmer med det, som nyss blifvit af Riksdagen förkastadt.

Då kommittén emellertid ej låtit sig af denna omständighet afhållas ifrån afgifvande af ett sådant förslag, är det vår plikt att angifva de öfriga skäl, hvarför vi ej kunnat biträda detsamma. Det första skälet, hvilket ej kan tillmätas för stor betydelse, är, att förslaget strider emot en rättsgrundsats, som utgör en af de hörnstenar i vår lagstiftning, hvilka icke kunna borttagas eller afstympas utan att lagstiftningen, som åter är en spegelbild af den högre eller lägre ståndpunkt i civilisatoriskt afseende själfva folket intager, nedflyttas till ett lägre stadium. Denna grundsats är 'allas likhet inför lagen', hvilken särskildt i nu förevarande hänseende tog sig ett uttryck i kungl. kungörelsen af 1810, där det stadgas, 'att hvarje svensk man, till hvilken klass af medborgare han räknas må, är berättigad att förvärfva och besitta fast egendom och jord inom Svea rike, å land och i stad, af hvad natur som helst'.

Häremot är inom kommittén invändt, att hvarje lagbestämmelse kan anses såsom en inskränkning i människors frihet och rättigheter, men däraf följer ej, att man bör tillåta sig att säga i lagen, att köp af fast egendom å landet är laga fång för en del af medborgarne, men ej för alla.

Det andra skälet är, att äfven de rent praktiska olägenheterna af en dylik lag enligt vår tanke äro större än fördelarne och skola drabba äfven den samhällsklass, som man förmenar sig därigenom gynna på bekostnad af en annan klass.

En undersökning om jordbrukets och sågverksindustriens förhållande till hvarandra, hvilken är inom kommittén tillämnad, men ännu ej påbörjad, skulle sannolikt afhållit kommittén att utan vidare mot den sistnämnda industrien rikta ett slag, som kan blifva ödesdigert. Denna

industri har dock inbringat landet milliarder kronor och i Norrland skapat en ökad befolkning, rörelse och kommunikationer.

Naturen har själf i Norrlands oerhörda skogar anvisat, hvad som där bör vara hufvudnäringen, hvilket icke utesluter, att denna och jordbruksnäringen kunna väl trifvas vid sidan af och under ömsesidigt stödjande af hvarandra.

Den af kommittén uttalade mening, 'att sågverksaktiebolagen skulle genom en organiserad makt antingen tillskapa förhållanden, som tvinga bönderna att sälja sina hemman eller ock bereda dem den lätthet att sälja, som gör, att de sälja utan behof eller utan försök att öfvervinna en tillfällig ekonomisk svårighet', är ej grundad, ty dessa bolag kunna icke skapa några sådana förhållanden, och att de genom sin tillvaro orsakat ett ständigt stigande hemmansvärde, hvarigenom de hemmansägare, som måste eller eljest vilja afyttra sina hemman, för dessa erhålla en högre betalning, torde ej rättvisligen böra läggas bolagen till last.

Genom att förbjuda bolag eller föreningar i Norrland och större delen af Dalarne att köpa skogsegendom hindrar man trävaruindustrien att förvärfva just hvad den behöfver för utöfvande af sin verksamhet, ehuru dess konsoliderande torde vara lika berättigadt som hvarje annan närings.

Än vidare måste beaktas, att lagen ej blott drabbar sågverksbolagen, utan äfven andra industrier, däribland järn- och ståltillverkningen, som ovillkorligen måste äga rätt att förvärfva sig skog för kolning och byggnadsvirke m. m., om den skall kunna uthärda i den för hvarje år allt starkare kampen mot utländsk konkurrens, och denna industri, som nu i Gäfleborgs och Kopparbergs län intager ett synnerligt framstående rum, skulle på detta sätt komma i ett ogynnsammare läge än dess konkurrenter i öfriga delar af landet, hvarjämte det vore orimligt att hindra dess uppkomst i öfre Norrland med dess oerhörda malmtillgångar.

Likaledes hindras flera andra industrier att uppstå, såsom pappersmassetillverkning, tegelbruk m. fl., ty dylika verk behöfva ej blott byggnadstomt, utan äfven jordbruk för sina arbetare, skog för byggnadsvirke och ved m. m. En så naturlig bolagsbildning, som t. ex. att arfvingarne efter en sågverksägare sammansluta sig till ett bolag för att sättas i stånd att fortfarande drifva sågverket, omöjliggöres ock genom lagen.

Ett synnerligt viktigt skäl emot den föreslagna förbudslagstiftningen är ock, att, enligt hvad vi hafva grundad anledning att antaga, utvägar stå till buds, som på ett både ur rättskänslans och klokhets synpunkt vida bättre sätt än genom dylik lagstiftning skola bringa i den jordbrukande befolkningens ägo väsentligaste delen af den jord, som är för jordbrukets ändamål behöflig.

Viktigt är att i fråga om fastighetsförvärf af sågverksaktiebolag, emot hvilka förbudslagstiftningen hufvudsakligen är riktad, skilja mellan två väsentligen olika slag af sådana förvärf. Det ena är köp af själfva jordegendomen med därtill hörande skogsmark och det andra köp af endast skogsmark, som jordägaren anser sig kunna med fördel afyttra.

Ur det allmännas synpunkt är det nog lyckligt, att köp af det förra slaget endast i ringa omfattning förekomma. Önskligt är nämligen i regeln, att de, som bruka jorden, själfva äga den, helst när det gäller små bondehemman, men om den från jordegendom afsöndrade skogsmarken hufvudsakligen består af sådan mark, som ej erfordras till stöd för jordbruket, utan har sin rätta användning i skogsbruk i större skala, torde det likaledes vara lämpligt, att en stor del däraf äges af dem, som ägna sig åt skogshandtering såsom hufvudsak och bäst kunna göra sig skogens värde till gagn på ett sätt, som är klokt både för den närmaste tiden och med afseende på skogens framtida bestånd, eller med andra ord, att den är i händerna på kapitalstarka sågverksaktiebolag. Dessa äro ock, för att ej göras allt för beroende af växlande konjunkturer och ej frestas till öfverdrifven afverkning, i behof af att äga ett i förhållande till rörelsens storlek afpassadt och ej för knappt tillmätt område af egna skogar.

Granskar man förhållandena vid sågverken i Norrland, finner man äfven, att de sågverk, som hafva egna skogar, i allmänhet hafva en solidare ekonomisk ställning, en från det ena året till det andra jämnare tillverkning samt bättre ordnade förhållanden för arbetare än de sågverk, som hufvudsakligen grunda sin tillverkning på tillfälliga timmerköp, och som därför vissa år, då konjunkturerna äro goda, producera mycket, under det att de andra år, då priserna äro låga, aldeles lägga ned sin verksamhet. Man skall vidare finna, att under det att betalningsinställelser äro ytterst sällsynta bland de förra, förekomma de ofta nog bland de senare. En landet gagnande rationell skogshushållning kräfver äfven skogsmarkernas sammanslutning i stora områden.

Om det sålunda är nödvändigt för sågverksindustrien att hafva egen skogsmark, är det däremot icke någon fördel för densamma, annat än i vissa undantagsfall, att besitta inägojorden, som gifver den föga eller ingen afkastning. Att sådan jord ändock i rätt betydlig mängd af dem inköpts lärer nog, där ej säljaren uttryckligen fordrat, att både inägor och skogsmark skulle köpas, berott därpå, att lagstiftningen lagt hinder i vägen för köpandet af endast skogsmarken. För de orter, där lagen om ägostyckning kan tillämpas, är detta väsentligen afhjälpt därigenom, att denna lag sätter säljaren i stånd att åt sig själf undantaga inägojorden och så mycken skogsmark, som bör fortfarande tillhöra densamma. Enligt vår mening

är det ock i ägostyckningslagen, hvilken möjligen bör undergå någon förbättring, och för de orter, där den ej kan tillämpas, i en lag, hvilken i fråga om jordafsöndring är lika frisinnad som beträffande jorddelning på annat sätt, som man har att söka det rätta botemedlet mot missförhållandena i fråga. Dessa lagar skola verka ej blott därhän, att idkarne af skogsbruk undvika att köpa äfven inägojorden, utan ock, hvilket ej är mindre viktigt, att de åt den jordbrukande befolkningen på billiga villkor afstå en väsentlig del af hvad de redan inköpt och som de ej i längden kunna med fördel bibehålla. I öppen dag ligger dock, att dessa verkningar endast så småningom inträda, sedan befolkningen hunnit vänja sig vid den nya lagstiftningen och de hinder, som ligga i jordens in-tecknande för stora belopp och mera sådant, hunnit undanrödjäs. Den af kommittén infor-drade utredning rörande ägostyckningslagens verkningar under den korta tid, som förflutit efter dess antagande, är ännu ej vunnen.

De af oss emot förbudslagstiftningen i fråga ofvan anförda skäl och de, hvilka både inom och utom Riksdagen af framstående personer och myndigheter framlagts, gälla enligt vår tanke i allt väsentligt äfven om förbudet inskränkes till en tid af omkring tre år. Kommittén förmenar nu emellertid, såsom af dess motivering framgår, att skälen emot förbudslagstiftningen förlora det väsentligaste af sin betydelse, då den endast gäller viss tid och inskränkes till bolag och föreningar, och att den så-lunda begränsade förbudslagstiftningen är oundgängligen af nöden, på det att ej det missförhållande, man vill afhjälpa, skall, innan den kommittén ålagda utredningen vunnits, hafva i så hög grad ökats, att föremålet för kommitténs omsorger på många ställen helt och hållet eller i väsentliga delar upphört att finnas till.

Äfven denna åsikt kunna vi alls icke dela.

Strider det emot en viktig rättsgrundsats att vid en lagstiftning af ifrågavarande art sätta en del medborgare i annan ställning inför lagen än andra, dessa må nu hafva sammanslutit sig till bolag eller ej, så är det ock ett brott emot rättsgrundsatsen att göra det för en tid af omkring tre år. Hvarje steg i orätt riktning är ett farligt nedglidande från en ståndpunkt, som bör vara orubbad, samt förvirrar och förslappar befolkningens rättsbegrepp, hvarjämte den skapar affärsknep, hvilka af dem, som där af begagna sig, betraktas såsom nödvärnsrätt gent emot en orättvis lagstiftning.

I följd af denna, så att säga, naturlag skall det ifrågasatta förbudet blifva föga effektivt samt hufvudsakligen verka därhän, att antingen bolag i enskilda personers namn köpa den jord, som de anse det vara af vikt för sig att förvärfva, eller, där så ej blir fallet, att de jordägare, hvilka

genom förbudet kränkas i sin naturliga och i många fall oundgängliga rätt att fritt få afhända sig sin egendom, kastas i händerna på enskilda skogsspekulanter, som begagna sig af bolagens uteslutande från jordägarnes kundkrets, för att till lågt pris åtkomma dessas fastigheter, vid hvilken art af köp faran, att list och trug spela in, är vida större än vid bolagens köp. Man skapar sålunda en osund, omvägar begagnande affärsrörelse, i stället för en regelrätt, och man förvanskar därigenom den klarhet öfver äganderättsförhållandena, som man genom införande af fastighetsböcker vunnit. Det afsedda målet, hemmanens kvarstannande i de nuvarande ägarnes händer, vinnes dock hvarken i ena eller andra fallet.

Såsom en obestridlig sanning måste väl erkännas, att en egendoms värde mätes efter det pris, man vid försäljning kan erhålla för densamma, hvadan den af kommittén uttalade mening, att ett genom förbudslagstiftningen framkalladt prisfall å skogshemman snarare skulle lända den jordbrukande befolkningen till godo än till skada, icke lär erkännas af många bland de jordägare, som af lagstiftningen komma att beröras.

Då enligt lagarna för ett lands och dess inbyggares ekonomiska utveckling stabilitet och lagstadgad trygghet äro att betrakta såsom livsvillkor, synes det oss ej vara svårt att inse, huru menligt ett i lag gjordt aflysande för en tid af tre år af denna trygghet skall inverka, och befolkningen måste stå undrande och spörjande hvad som egentligen är lag och rätt i landet, då i ett så viktigt hänseende lagen är en helt annan för en tidsperiod, än den var under den föregående och sedan åter möjligen skall blifva. En känsla af otrygghet vid bildande af affärsföretag, under bolags eller förenings form, måste inträda, ty den klasslag, som i dag drabbar den ene af en anledning, kan i morgon träffa den andre af en annan orsak.

Såsom en af de många betänkliga rubbningar i affärslifvet, som förbudet i fråga måste framkalla, anse vi oss böra särskildt erinra om den, såväl ur rättslig synpunkt som ur affärskreditens stora oegentlighet, att i de fall, där jordägaren häftar för in-tecknad skuld till bolag eller förening, in-teckningshafvaren beröfvas sin hittills lagliga rätt, hvilken varit grunden för lånets beviljande, att genom fastighetens inropande å exekutiv auktion trygga sig mot förlust.

Hvad slutligen angår det skäl för en provisorisk förbudslagstiftning, att bolagens fastighetsförvärfv skola så ökas, att föremålet för en blifvande lagstiftning går förloradt för densamma, anse vi detta innefatta en mycket öfverdrifven farhåga, hvilken ej bort förleda kommittén till ett förhastadt steg.

Utaf den af kungl. statistiska centralbyrån afgifna redogörelse för

bolags förvärf af jordegendom inom Dalarne och Norrland under tiden 1885—1895 framgår, att under denna tidsperiod, då sannolikt bolagens jordförvärf var starkast, detta dock ej verkat värre, än att samtidigt antalet 'öfriga jordägare' (denna rubrik är i redogörelsen satt som motsats mot sågverksaktiebolag, andra sågverksägare och bruksägare) icke blott icke minskats, utan tvärt om ökats med 7,035 personer eller 8,45 % och att taxeringsvärdet å deras jordbruksfastighet ökats med 34,545,073 kronor eller 13,23 %.

Häraf framgår ganska otvetydigt, att talet om att bondeklassen säljer sig själf och försvinner har till sitt hufvudsakliga underlag en starkt uppjagad fantasi.

Någon uppgift, som utvisar, om och i hvad mån kategorien 'öfrige jordägare' äfvensom taxeringsvärdet å desses jordbruksfastigheter äfven efter 1895 ökats, föreligger icke, ty den af lagutskottet föranstaltade utredningen rörande sågverksaktiebolagens jordförvärf under perioden 1896—1900 lämnar ej någon uppgift härom.

För att gifva ett stöd för sin uppfattning, det sågverksaktiebolagens förvärf pågår i oroande grad, åberopar kommittén äfven lagutskottets nyssnämnda utredning.

Denna utredning gifver emellertid ej en verklig belysning af tillväxten under femårsperioden i fråga om bolagens därunder förvärfvade jordområde, ity att genom taxeringsvärdenas betydliga stegring proportionen mellan taxeringsvärdet å bolagens egendom åren 1895 och 1900 är vida större än proportionen mellan deras jordområden vid den ena och den andra af dessa båda tidpunkter.

Kommittén lämnar nu ytterligare en uppgift, angående omfattningen år 1900 af 'de egentliga skogsspekulanternas' äganderätter inom de afvittrade delarna af 4 socknar inom Norrbottens lappmark och 8 socknar inom Västerbottens lappmark.

Denna utredning, som vi ej haft tillfälle att närmare granska, jämföres nu med den ofvan nämnda, af statistiska centralbyrån för 1885—1895 uppgjorda, oaktadt denna jämförelse måste blifva oriktig, ty siffrorna för 1885—1895 beröra endast 'sågverksaktiebolag, andra sågverksägare och bruksägare', men siffrorna för 1900 de 'egentliga skogsspekulanterna', och hafva således de senare en större omfattning. Alla de bolag tillhöriga nybygggena, som 1895 ingingo i taxeringslängderna såsom 'nybyggen under frihetsår' och som i denna egenskap ej voro åsatta skattetal, men som under 1896—1900 blifvit åsatta skatt, bidra ock att göra denna jämförelse haltande.

Anmärkas bör ock, att denna utredning endast berör vissa socknar i

ett enda landskap, hvilka socknar omfatta allenast (år 1895) 584 mantal och 3,783 jordägare, under det att hela Norrland och Dalarne omfatta 9 landskap med (år 1895) 9,351 mantal och 90,727 jordägare.

Till sist få vi framhålla, att det ej heller finnes någon utredning rörande storleken af den jord, som under de sista åren genom ägostyckning eller vanliga köp öfvergått ur sågverksaktiebolagens i jordbrukares ägo, och vi våga hysa den mening, att under de närmaste åren skola utan någon provisorisk förbudslag högst betydande jordområden på sådant sätt komma i jordbrukares händer.

På grund af hvad vi sålunda anført, kunna vi ej instämma i kommitténs förslag, utan få i underdånighet hemställa, att detsamma icke måtte till någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Vid det förhållande, att jag afstyrkt den föreslagna provisoriska förbudslagstiftningen i sin helhet, saknar jag anledning att ingå i en fullständig undersökning, huruvida kommittén bort gifva området för förbudslagstiftningen en större eller mindre omfattning, än nu skett. Då emellertid i ett fall, där jag på grund af en mycket lång tids erfarenhet är med förhållandena synnerligen förtrogen, gränslinjen för förbudsområdet synes mig vara uppdragen efter ganska godtyckliga grunder, har jag ansett mig böra påvisa detta och sättas därigenom i tillfälle att lämna Eders Kungl. Maj:t en liten inblick i förhållandena, sådana de te sig i den mig i nåder anförtrödda Nedan-Siljans domsaga, hvilken till området sammanfaller med Nedan-Siljans fögderi.

Vid reservationen fogadt särskildt yttrande af herr Claëson.

Inom detta fögderi finnes en enda socken, som med fog kan hänföras till de egentliga skogssocknarna, nämligen Ore socken, omfattande 7,692 mantal, hvilken, i följd däraf att den långt senare än det öfriga fögderiet undergått storskifte och att hemmanen då fått sig tillagd skogsmark i sådan mängd och godhet, att den utgör hemmanens största värde, väsentligen skiljer sig uti nu ifrågavarande afseende från de öfriga socknarna i fögderiet, hvilka utgöra 325,611 mantal.

Enligt statistiska centralbyråns förut åberopade utredning ägdes af sistnämnda hemmantal vid 1885 års slut 4,753 mantal af sågverksaktiebolag, 0,258 mantal af bruksägare och återstoden af kategorien öfriga jordägare, utgörande ett antal af 6,837 stycken. Under perioden 1886—1895 minskades genom bolags försäljning till enskilde af jord inom Rättviks socken den där i bolags ägo varande jorden med 1,449 mantal, och ökningen under samma period i de öfriga socknarna var så ringa, att vid

1895 års slut bolagens ägovälde, i mantal räknadt, nedgått till 4,446 mantal eller föga mera än en enda procent af det hela. Af det öfriga ägde en annan sågverksägare 0,004 mantal, och återstoden tillhörde öfriga jordägare, hvilka då vuxit till ett antal af 7,222.

Med visshet kan jag icke säga, om och i hvad mån bolagens ägovälde, räknadt efter mantal, ökats efter 1895, men tror mig säker att ej begå misstag, om jag uppgifver, att detsamma icke uppgår till två procent af det hela.

Denna bolagens inägojord består till största delen af små jordlotter vid fäladeställen och således den för allmogen värdelösaste jorden.

Bolagens fastighetsförvärf i öfrigt uti dessa bygder, Ore socken däri ej inräknad, afser från hemmanen afsöndrad skogsmark, mestadels å ut- och fäbodeskogsskiften, belägna så långt ifrån hemmanens åbyggnader, att skogen icke kan med fördel användas för gårdens omedelbara behof.

Jag anser mig äfven böra tillägga, att under de sista decennierna välnågan hos allmogen synbarligen gjort stora framsteg, utan tvifvel hufvudsakligen på grund af det stöd, den erhållit från sågverksindustrien, så att jordbruksnäringen och den nämnda industrien synas väl trifvas bredvid hvarandra och gagna hvarandra.

Med rätta torde frågas, om det under sådana förhållanden är rimligt att under den provisoriska lagstiftningen inbegripa det ofvannämnda området, när det därintill belägna befrias från en dylik tvångströja. Den jämväl anförda omständigheten, att dessa socknar undergått afvittring och storskifte på statens bekostnad, bör ej få utgöra det ringaste stöd för åtgärden, ty en af våra viktigaste rättsgrundsatser är, att alla jordägare, som genom laga fång bekommit sina fastigheter, skola vara lika skyddade af lagen i deras äganderätt.

Till Konungen.

Sedan den af Eders Kungl. Maj:t tillsatta kommitté för afgifvande af förslag till åtgärder, hvarigenom den jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne kunde vidmakthållas och stärkas, i underdånig skrifvelse den 28 november nästlidet år hemställt, att Eders Kungl. Maj:t måtte för innevarande års Riksdag framlägga ett af kommittén uppgjort förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom, har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande genom nådig remiss den 23 nästpåföljde december fått sig anbefalldt att däröfver afgifva underdånigt utlåtande; och får till åtlydnad häraf Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande underdånigst anföra följande.

*Konungens
befallnings-
hafvandes i
Kopparbergs
län utlåtande
öfver
kommitté-
förslaget.*

I den motivering, som kommittén åberopar såsom stöd för sitt förevarande lagförslag, har kommittén anfört, att för kommittén oafvisligen framställt sig, att en af de hufvudsakligaste förutsättningarna för att kunna öka och stärka den jordbrukande befolkningen inom Norrland och Dalarne vore, att bolagens förvärf af hemman icke fortginge på sätt och i den omfattning, som hitintills ägt rum.

Den statistik, kommittén åberopar, föranleder Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande att instämna i denna kommitténs uppfattning. Till frågans ytterligare utredning har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande införskaffat uppgifter angående taxeringsvärdet för åren 1896—1901 såväl å sågverksaktiebolagens jordbruksfastigheter som ock å all jordbruksfastighet inom de delar af länet, som skulle af lagen beröras. Af dessa uppgifter, som Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillåter sig härvid bilägga*), framgår hufvudsakligen, att under det taxeringsvärdet å samtliga jordbruksfastigheter ökats från 51,322,700 kronor år 1896 till 67,552,600 kronor

*) Dessa uppgifter äro icke här intagna.

år 1901 eller med 31,61 procent, taxeringsvärdet å sågverksaktiebolagens jordbruksfastigheter under samma tid ökats från 9,382,160 kronor till 16,733,200 kronor eller med icke mindre än 78,35 procent. Den ökning i taxeringsvärdet å bolagens jordbruksfastigheter, som sålunda ägt rum, torde väl i någon mån bero, förutom på en allmän höjning af fastighetsvärdet, jämväl på den omständighet, att bolagens från hemman afsöndrade skogsfastigheter numera påföras särskildt taxeringsvärde. Men oafsedt dessa förhållanden torde af utredningen kunna med säkerhet dragas den slutsats, att bolagens fastighetsförvärf under nämnda år i betydlig grad ökats och att bolag för närvarande tillhandlat sig hemman inom provinsen i den omfattning, att det själfägande bondeståndet, som måste betraktas såsom statens styrka och den lugna utvecklingens värn, blifvit så trängdt åt sidan, att det måste vara i statens sanna intresse, att allt göres för att hindra ett vidare fortgående på en väg, som kan leda till verklig nationell våda.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes uppfattning ligger jämväl i sakens egen natur, att bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, som drifver sågverksrörelse, hvilken ju är den art af associationer, som här väsentligen afses, måste rikta sin uppmärksamhet hufvudsakligen på skogen med åsidosättande af det egentliga hemmansbruket, som sålunda till följd af förhållandenas egen makt icke kan påräkna det intresse, som detsamma ur statsekonomisk synpunkt förtjänar. I det Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i anslutning till sina nu angifna uppfattningar med bestämdhet uttalar sig för att en inskränkning göres i bolagens rätt till hemmansförvärf, vill Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillika förklara, att den till fullo inser den stora betydelsen, industrien äger för Dalarne med dess oerhörda skogstillgångar, samt vikten af den arbetsförtjänst, som genom skogens tillgodogörande tillföres en befolkning, som i allmänhet för sin ekonomiska existens är hänvisad att vid sidan af jordbruket anlita andra förvärfskällor.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande är följaktligen af den åsikt, att man i fråga om bolags eller förenings rätt att förvärfva fastighet å landet i här ifrågavarande delar af Dalarne icke bör och icke får gå längre, än som för afvärjande af den jordbruket hotande sociala och ekonomiska fara är nödvändigt samt med industriens bestånd och utveckling förenligt.

Ett sådant sakernas läge anser Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vara möjligt att uppnå genom en lagstiftning, som går ut på att förbjuda bolag eller förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva till hemman hörande inägojord samt så stor del af den till hemman hörande skogs-

mark, som erfordras icke blott för hemmanets husbehof, utan jämväl såsom ekonomiskt stöd för att hemmanet lämpligen må kunna såsom jordbruksfastighet fortbestå. Däremot skulle bolag eller sådan förening afven som annan vederbörande vara tillåtet att förvärfva återstående del af den till hemmanet hörande skogsmark.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anser, att frågans lösning på denna väg icke skulle stöta på större praktiska svårigheter, och att utarbetande af de lagförslag, som direkt och indirekt af dessa principers tillämpning föranledas, icke skulle kräfva längre tid, än att förslag härutinnan skulle hinna för innevarande års Riksdag framläggas.

Den pröfning af fastighetsförvärf, som af en dylik lagstiftning föranleddes, torde lämpligen kunna uppdragas åt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som efter hörande af vederbörande landtmätare, skogsvårdsstyrelse, därest sådan varder inrättad, samt jägmästare skulle utan afsevärdare omgång kunna förskaffa sig de upplysningar, som erfordras för ett riktigt bedömande af dessa frågor.

Kommittén har velat hafva bestämd en viss dag, då giltigheten af den utaf kommittén föreslagna öfvergångslag skulle upphöra. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anser däremot, att den lagstiftning, hvars allmänna innebörd Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande föreslagit, borde gälla tills vidare och intill dess, med stöd af den af kommittén föranstaltade, enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes uppfattning på en allt för bred basis anlagda utredning, andra lagar aflöste densamma.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som sålunda i väsentliga delar gillar syftet med den af kommittén föreslagna lagen, kan icke i det skick förslaget nu föreligger förorda dess upphöjande till lag, utan tillåter sig underdånigst föreslå, att förslaget förändras till enlighet med de af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande här ofvan uttalade uppfattningar i ämnet.

Såsom en detaljanmärkning tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i underdånighet erinra, att det af kommittén under namn af »Väster-Dalarnes fögderi» angifna område rätteligen bör benämnas »Väster-Dals fögderi».

Falun i landskansliet den 18 januari 1902.

Underdånigst:

F. HOLMQUIST.

John Fahlroth.

Till Konungen.

*Konungens
befallnings-
hafvandes i
Gäflleborgs län
utlåtande.*

Sedan Eders Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 23 december 1901 anbefallt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande att afgifva underdånigt utlåtande öfver det af kommittén för utredande af frågan om vidmakthållande af jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne den 28 november 1901 framlagda förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom, får landshöfdingeämbetet underdånigst anföra följande.

Redan af principiella skäl hyser landshöfdingeämbetet stora betänkligheter mot en lag af ifrågasatt beskaffenhet, som icke blott står i strid med hittills gällande lagstiftning och rättsuppfattning, utan ock är särskildt riktad mot de norra delarne af landets viktigaste och naturligaste näring, skogsbruket, som årligen tillförer landet en inkomst af miljoner kronor och sysselsätter tusentals arbetare.

Skulle emellertid den otvifvelaktiga sociala betydelsen af vidmakthållandet af en själfständig jordsbruksidkande befolkning i landet, så långt naturliga förutsättningar härför finnas, med nödvändighet betinga en inskränkning i sågverksbolags rätt att förvärfva fast egendom, synes dock en dylik undantagslagstiftning icke böra vidtagas, innan utredning vunnits, om icke jordbruksbefolkningens vidmakthållande kan vinnas på andra vägar än dem lagförslaget anvisar. Att utan verklig utredning härutinnan, jämväl omfattande en opartisk undersökning af bolagens fastighetsförvärf och det sätt, hvarpå bolagen vårda sina fastigheter, antaga äfven en blott temporär lag af ifrågasatt beskaffenhet, finner landshöfdingeämbetet äfventyrligt. En dylik lag kan medföra verkningar för hela landets näringslif, som näppeligen nu kunna öfverskådas. Kommer sågverksbolagens verksamhet att väsentligen hämmas genom en dylik lagstiftning, kan detta utgöra en ekonomisk fara för landet af största betydelse. Kunna bolagen medelst afkastningen af sina nu ägande hemman eller medelst timmerinköp, utan samband med egendomsförvärf, tillfredsställande vidmakthålla sin rörelse, är det däremot att befara, att, då sågverksbolagen, hvilka otvifvelaktigt i allmänhet bäst äro i stånd att bjuda en nöjaktig köpeskillning för jordegendomar, som äro för bolagens näring lämpliga, blifva förhindrade uppträda såsom spekulanter, menliga verkningar för jordvärdena skola uppkomma, verkningar, som ock kunna medföra rubbningar i fastighetskrediten. En lagstiftning af ifrågavarande beskaffenhet skulle ock hänvisa

bolagen att fylla sitt virkesbehof, i hvad det ej från hittills varande egna skogar stod till buds, genom inköp af afverkningsrätter eller köp af afverkad timmer, allt förhållanden, som ur skogsvårdssynpunkt visat sig olämpliga att uppmuntra.

Hvad förhållandena här i länet beträffar, har visserligen jämväl under senare åren bolagens förvärf af jordegendomar varit betydande, men det bör härvid ej förbises, att värdet å skogsegendomar samtidigt stigit högst betydligt, så att inköps- eller värdebeloppen af bolagens hemmansförvärf icke allena utgöra en tillräcklig grund för bedömande, huruvida sågverksbolagen inköpt jordegendom i sådan utsträckning, att sociala vådor däraf äro att befara. I stort sedt är jordbruket här i länet fortfarande rotfastadt och stadigt i glädjande framåtskridande; i allmänhet äro jämväl de jordbruksfastigheter, bolagen innehafva, väl häfdade, och skogsföröyringen tillgodoses i regeln af bolagen skäligen tillfredsställande och ingalunda sämre än af enskilda skogsägare.

Skulle en lagstiftning, sådan som den af kommittén ifrågasatta, ändock anses böra försökvis vidtagas, finner landshöfdingeämbetet det olämpligt, att förbudet för fastighetsförvärf utsträcker att omfatta jämväl föreningar för ekonomisk verksamhet. Visserligen är i lagförslaget förvärf af vissa angifna fasta egendomar medgifvet dylik förening, men fall kunna väl tänkas, då ett fastighetsförvärf af annan beskaffenhet än det i lagförslaget angifna är för föreningens verksamhet påkalladt; och någon verklig fara, med nu gällande lagstiftning, för att formen af ekonomisk förening skulle tillgripas för att möjliggöra egendoms förvärf i den omfattning, som af sågverksbolagen hittills ägt rum, förefinnes enligt landshöfdingeämbetets mening icke. Härförutom vill landshöfdingeämbetet framhålla, att i hvarje fall lagen icke bör omfatta provinsen Gästrikland, där, såsom kommittén själf yttrat, »jordbruksförhållandena någorlunda stadgat sig», hvarjämte landshöfdingeämbetet anser det kunna ifrågasättas, om icke jämväl södra Hälsinglands och norra Hälsinglands fögderier böra uteslutas från lagens giltighetsområde.

I det skick, ärendet emellertid nu föreligger, finner sig landshöfdingeämbetet böra i sin helhet i underdånighet afstyrka det framlagda lagförslaget.

Gäffe slott å landskansliet den 23 januari 1902.

Underdånigst:

Landshöfdingeämbetet.

C. M. Ström.

Axel Schotte.

Till Konungen.

Konungens
befallnings-
hafvandes i
Västernorr-
lands län
utlåtande.

Till åtlydnad af Eders Kungl. Maj:ts nådiga befallning i remiss den 23 nästlidna december får länsstyrelsen i Västernorrlands län härmed i underdånighet afgifva utlåtande öfver den af kommittén för utredande af frågan om vidmakthållande af jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne i underdånig skrifvelse den 28 november 1901 gjorda hemställan, att Eders Kungl. Maj:t tacktes för innevarande års Riksdag framlägga af nämnda kommitté afgifvet förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom, hvilken lag vore afsedd att gälla tills vidare intill den 1 september 1905.

Ifrågavarande förbud är visserligen riktadt emot bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet till inskränkande af deras rätt att *förvärfva* fast egendom, men förbudet är till sin innebörd äfven riktadt emot och träffar i själfva verket ägare af sådan jord, hvarom nu är fråga, i form af förbud att *afyttra* jord till dem, hvilka äro att anse såsom de förmånligaste köparne. Det kan vid sådant förhållande ifrågasättas, vilkendera kontrahenten, upplåtare eller köpare, förbudet träffar hårdast. Att därom nu afgöra torde icke vara möjligt, men det torde icke saknas skäl för det antagandet, att förbudet skall blifva kännbarare för jordägaren.

Det skulle ock förefalla anmärkningsvärdt, om vid samma tidpunkt, då hemmansägarne i Västernorrlands och Jämtlands län, samfäldt, såsom en man, upprest sig mot och på det kraftigaste sökt motverka antagandet af ett lagförslag, hvilket efter omsorgsfull pröfning af båda länens lands-ting framlagts i ändannål att skydda nämnda hemmansägares skogsbruk och skogsbestånd, om samtidigt härmed dessa jordägare skulle, såsom den allmänna stämningen tyckes antyda, samtycka till eller åtminstone med tystnad lämna oanmärkt ett lagförslag, som, därest det antoges, innebure ett förbud för dem att sälja sin jord till den förmånligaste köparen.

Det föreliggande förslaget, därest det antages, skall våldsamt ingripa i den fria äganderätten, och såsom förhållandena under tidernas lopp utvecklat sig inom de norrländska länen, skall den ifrågasatta lagen inom kort blifva lika litet tåld af jordägaren som af de trävaruintressenter, mot hvilka förbudet är riktadt. Förslaget lämnar därjämte rum för lagens kringgående, och det därmed afsedda syftmålet skall icke vinnas i den omfattning, som kommitterade tänkt sig. För uppnående af det högst

behjärtansvärda mål, som kommitterade hafva sig förelagdt, torde andra utvägar erbjuda sig, om än icke så våldsamma som den nu föreslagna.

Landshöfdingeämbetet får i underdånighet tillstyrka, att kommitténs föreliggande hemställan måtte lämnas utan afseende.

Härnösand i landskansliet den 17 januari 1902.

Underdånigst:

På landshöfdingeämbetets vägnar

Axel Arnell.

O. Hammar.

Till Konungen.

Uti underdånig skrifvelse den 28 november 1901 har den af Eders Kungl. Maj:t tillsatta kommitté för afgifvande af förslag till åtgärder, hvarigenom den jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarna kunde vidmakthållas och stärkas, anhållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes för nästkommande Riksdag framlägga ett af kommittén upprättadt förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom.

Och får Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande enligt nådig befallning härmed afgifva underdånigt utlåtande öfver ifrågavarande framställning.

Bland skälen för sitt förslag har kommittén framhållit: att för kommittén oafvisligen framställt sig, att en af de hufvudsakligaste förutsättningarna för att kunna öka och stärka den jordbrukande befolkningen inom Norrland och Dalarne vore, att bolagens förvärf af hemman ej fortginge på sätt och i den omfattning, som hittills ägt rum; att kommittén däremot ej ännu kunnat bilda sig någon mening om hvilka utvägar vid ett slutligt afgörande af denna angelägenhet kunde befinnas verksamt leda till målet med iakttagande på samma gång af tillbörlig hänsyn till olika berättigade intressen; att därförinnan erfordrades att vinna kännedom om resultaten af de utredningar, hvarom kommittén redan föranstaltat, samt med all sannolikhet äfven att ingå i andra undersökningar, som blefve

*Konungens
befallnings-
hafvandes i
Jämtlands län
utlåtande.*

både invecklade och tidsödande; att, innan nämnda utredningar hunnit afslutas samt ärendet i öfrigt genomgått alla sina instanser, emellertid skulle förloras en lång tid, som sannolikt borde beräknas till inemot tre år; att, om härunder bolagens hemmansköp finge fortgå på enahanda sätt som hitintills, det måste inträffa, att, när lagstiftningen ändtligen stode färdig att ingripa, föremålet för dess omsorger ytterligare på många ställen helt och hållet eller till väsentliga delar upphört att finnas till, samt att inför dessa utsikter kommittén i känslan af sitt ansvar funnit det oundgängligt, att man nu sökte åtminstone i någon mån hejda den pågående utvecklingen i afvaktan på de slutliga åtgärderna, därvid kommittén funnit uppenbart, att den enda utväg, som i detta afseende för närvarande stode öppen, vore ett tillfälligt förbud för vidare bolagsförvärf i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det i sådant afseende af Andra Kammaren vid 1901 års riksdag antagna lagförslag.

Kommitténs ifrågavarande lagförslag går alltså ut därpå, att bolag eller förening för ekonomisk verksamhet tillsvidare intill den 1 september 1905 ej må inom Norrland och vissa delar af Kopparbergs län utan Eders Kungl. Maj:ts tillstånd förvärfva fast egendom på landet, där ej fråga är blott om vissa lägenheter af särskildt angifven beskaffenhet eller om förvärf från bolag eller ekonomisk förening.

Det kan icke förnekas, att kommitténs antydda farhåga är grundad på starka skäl. Enligt den af statistiska centralbyrån den 22 januari 1898 afgifna redogörelse för bolags förvärf af jordegendom inom Dalarne och Norrland ägde exempelvis sågverksaktiebolagen år 1885 i Härjedalen 26,423 mantal och år 1895 54,136 mantal. År 1900 ägde dessa aktiebolag enligt uppgifter från vederbörande häradsskrifvare 72,728 mantal eller mer än hälften af provinsens hela skattetal, som utgör 143,663 mantal. Enligt sistnämnda uppgifter ägde endast sågverksaktiebolagen år 1900 i hela länet 191,615 mantal, alltså redan öfver 17 procent af hela skattetalet, 1,108,78 mantal. Deras besittningar i hela länet utgjorde enligt statistiska centralbyråns redogörelse år 1885 50,131 mantal och 1895 172,483 mantal. I hvilken mån andra sågverksägare, hvilka 1885 i hela länet ägde 7,351 mantal och 1895 34,480 mantal, sedermera ökat sitt fastighetsförvärf, därom saknar Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande uppgifter, men det torde kunna antagas, att denna ökning gått i jämbredd med ökningen af sågverksaktiebolagens. Åtminstone 240 mantal torde sålunda nu hafva öfvergått ur den jordbrukande befolkningens ägo till aktiebolag och andra, som idka trävarurörelse. Och med tämligen stor säkerhet kan antagas, att sådan öfvergång i ökadt omfång äger rum sedan

år 1900 just i anledning af den väntade lagstiftningen till inskränkning af bolagens fastighetsförvärf.

Någon vidare utredning om behovet af en inskränkning uti berörda förvärf, om hvars skadlighet i socialt afseende närmast för de landsdelar, som däraf hemsökas, knappast mer än en mening kan vara rådande, torde alltså ej gärna kunna vara af nöden.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande kan ej heller dela den af reservanterna mot kommitténs ifrågavarande förslag uttalade mening, att genom förslaget antagande grundsatsen om allas likhet inför lagen, hvilken särskildt skulle tagit sig uttryck i bestämmelsen i kungl. förordningen den 6 april 1810, att hvarje svensk man, till hvilken klass af medborgare han räknas må, är berättigad att förvärfva och besitta fast egendom och jord inom Svea rike å land och i stad, af hvad natur som helst. 1810 års lagstiftare hade härvid säkerligen ingen tanke på aktiebolag och dylika »fingerade rättssubjekt», och det låter sig väl knappt göra att inordna dessa under någon »klass af medborgare».

Däremot synes det vara af synnerlig vikt, att om en i lagstiftningen tillämpad princip visar sig medföra för samhällets hälsa menliga följder, denna princip skyndsammast upphäves eller modifieras, för undgående af nämnda följder. Härigenom nedflyttas ej lagstiftningen till ett lägre stadium utan lyftes tvärtom till en högre grad af förnuftsenslighet.

För trävarurörelsen torde med hänsyn till de ofantliga vidder, hvilka dels under äganderätt och dels under afverkningsrätt på viss tid stå till dess förfogande, samt därtill att denna rörelse i alla händelser är i betydlig omfattning baserad på köptimmer, det ifrågaställda förbudet, om det än i längden komme att i viss mån leda densamma i andra banor, under den tid förbudet nu är afsedt att gälla knappast komma att medföra några märkbara verkningar, åtminstone hvad beträffar tillgången till råvara. Däremot måste med skäl befaras, att förbudet skulle verka nedtryckande på skogshemmanens saluvärde, att härigenom en rubbning i fastighetskrediten skall uppstå, hvars omfattning och följder icke kunna på förhand beräknas, att i följd häraf många hemmansägare, hvilkas ekonomiska ställning under nuvarande förhållanden och hemmansvärden är god, skulle bringas på fall och nödgas lämna sina hemman, hvilka då till underpris komme att öfvergå till andra händer än den jordbrukande befolkningens, och att, då det icke synes antagligt att förbudet, åtminstone i den omfattning detsamma gifvits uti ifrågavarande lagförslag, kan komma att fastställas för framtiden, dess verkningar komma att blifva raka motsatsen till hvad därmed afsetts.

På grund häraf får Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i underdånighet hemställa, att kommitténs förevarande framställning icke måtte föranleda till vidare åtgärd.

Östersund i landskansliet den 10 januari 1902.

Underdånigst:

K. U. SPARRE.

L. Th. Jacobson.

Till Konungen.

Konungens befallningshafvandes i Västerbottens län utlåtande. Jämlikt Eders Kungl. Maj:ts nådiga remiss den 23 december nästlidna år åligger det Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande att skyndsamt afgifva underdånigt utlåtande i anledning af en utaf den af Eders Kungl. Maj:t tillsatta kommitté för afgifvande af förslag till åtgärder, hvarigenom den jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne kunde vidmakthållas och stärkas, i underdånighet gjord hemstallan, att Eders Kungl. Maj:t täcktes för innevarande års Riksdag framlägga förslag till lag angående förbud för bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom inom Norrland och vissa delar af Dalarne med mindre Eders Kungl. Maj:t därtill lämnat tillstånd, hvilken lag skulle gälla tillsvidare intill den 1 september 1905. Och får Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som, vid det förhållande, att skyndsamt behandling af ärendet anbefallts, icke är i tillfälle att lämna den närmare utredning af frågan om bolags och föreningars för ekonomisk verksamhet fastighetsförvärf inom Västerbottens län, som eljest kunnat åvägbringas, härmed i ärendets befintliga skick underdånigst anföra följande:

Inom kommittén hafva olika meningar om den ifrågasatta förbudslagstiftningen förekommit, i det att tre af kommitténs ledamöter uttalat sig emot flertalets förslag och på anförda skäl hemställt, att detsamma icke måtte till någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda. Vid jämförelse emellan de skäl, som å hvardera sidan anförts för och emot lag-

förslaget i fråga antagande, synas Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande skälen emot dylika lagstadganden vara de starkaste. Sålunda hafva reservanterna till stöd för sin mening åberopat, bland annat, att, enligt Eders Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 6 april 1810, hvarje svensk man, till hvilken svensk klass af medborgare han räknas må, är berättigad att förvärfva och besitta fast egendom och jord inom Svea rike å land och i stad af hvad natur som helst, samt att genom lagförslaget antagande grundsatsen »allas likhet inför lag» skulle häfvas, tryggheten i äganderätten rubbas och inteckningshafvares genom lag fastslagna rätt i visst fall kunna gå förlorad.

Då dessa skäl ovedersägligen mana till försiktighet vid stadgande af bestämmelser af nu ifrågavarande lagförslags innebörd, äfven om dessa äro provisoriska;

då förbudet för bolag eller föreningar för ekonomisk verksamhet i Norrland och större delen af Dalarne att köpa fast egendom på samma gång innebär ett hinder för ägare af fastighet att försälja densamma till hvilken som helst, men en dylik inskränkning i äganderätten näppeligen kan sammanställas med den handlingsfrihet, som sedan urminnes tider varit landets innebyggare i berörda hänseende tillförsäkrad;

då faran för att dylika bolag och föreningar skulle under den närmaste tiden genom fastighetsförvärf än ytterligare utvidga sina ägoområden inom dessa trakter icke synes öfverhängande, särskildt med hänsyn till den af kommitterades flertal uttalade åsikt, att under nuvarande förhållanden en viss betänksamhet bör göra sig gällande att, i oträngdt mål, inlåta sig på hemmansköp för skogsbruk; och

då det ifrågasatta lagbudet i allt fall skulle medföra ett osäkerhetstillstånd, som icke kan vara till gagn vare sig för jordbruket eller skogsbruket, tvekar Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke att underdånigst hemställa, det den af kommittén sålunda föreslagna utväg att vidmakthålla och stärka den jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne, måtte af Eders Kungl. Maj:t lämnas utan nådigt afseende.

Umeå, i landskansliet, den 4 januari 1902.

Underdånigst:

A. ASKER.

John Falk.

Till Konungen.

*Konungens
befallnings-
hafvandes i
Norrbottens
län utlåtande.*

Med anledning af Eders Kungl. Maj:ts nådiga remiss den 23 december 1901, hvarå Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anbefallts att afgifva utlåtande öfver det af kommittén för utredande af frågan om vidmakthållande af jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne utarbetade förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom, får Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i underdånighet afgifva sådant yttrande.

I likhet med nämnda kommitté anser Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande det vara af allra största vikt för Norrbottens utveckling och fortsatta kolonisation att vidmakthålla och stärka bondeklassen. Endast därigenom torde det vara möjligt att kunna bereda den talrika och sig hastigt ökande befolkning, hvilken funnit och skall finna sin utkomst vid de stora befolkningscentra, som redan uppstått och säkerligen än ytterligare komma att uppstå, de alster af jordbruket och boskapsskötseln, hvilka icke kunna bära kostnaden af långa transporter. Till följd af de ogynnsamma naturförhållandena torde det dröja en mycket lång tid, om den tilläfsventyrs någonsin inträffar, innan inom Norrbotten, såsom fallet blifvit i de sydligare delarna af landet, en arrendatorsklass uppstår, hvilken å jorden och dess brukande nedlägger samma arbete och kostnader som en ägare till jorden. Brukare af annans mark plägar därför i Norrbotten icke nedlägga det arbete och den kostnad, som ovillkorligen kräfvades för förbättrandet af jordbruket och boskapsskötseln. Därför bör ock understöd och hjälp lämnas dem i Norrbotten, som ägna sig åt landtmannanäringen ej blott inom kustlandet utan äfven skogslandet.

Ännu är dock ej genom erfarenheten fullständigt utredt, i hvad mån idkande af jordbruk och boskapsskötsel kan i skogslandet vara ekonomiskt fördelaktigt och bära sig, men torde det med säkerhet vara att antaga, att på de orter, där tillfälle finnes till afsättning på nära håll af landtmannanäringens produkter samt där kommunikationerna i öfrigt äro goda, ett godt resultat kan vinnas, så att ersättning erhålles för det nedlagda arbetet. Där dessa förutsättningar saknas, torde idkandet af jordbruk och boskapsskötsel ej utan annan biförtjänst kunna lämna nödortftig bärning, utan torde fastighetsägarna på dessa ställen vara nästan uteslutande hänvisade till att hämta sin utkomst från skogen, vare sig genom arbete i skogarna eller genom försäljning af skogseffekter.

Från allmän social synpunkt är det ock af synnerlig vikt, att befolkningen själf äger och besitter den mark, som är tjänlig till odling, så att icke en befolkning uppstår, hvilken saknar det intresse, som en tryggad besittning alltid medför. Det är därför icke ett lyckligt förhållande, att bolag och andra allmänna inrättningar i alltför stor omfattning äga mark, som är lämplig för uppodling. Särskildt inom Norrbottens skogsland är den odlingsbara marken alltför mycket upptagen af bolag, allmänningar och kronoparker. Uppmärksamheten torde därför böra riktas därpå att kunna bereda en fullt tryggad äganderätt åt dem, som vilja uppodla tjänlig mark å nämnda områden. Den ställning, som beredts skogstorparne å kronoparkerna, kan icke anses innebära tillräcklig säkerhet för att den, som nedlagt arbete och kostnader på odling, skall få njuta frukterna däraf.

Af det anförda framgår, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande är fullständigt ense med kommittén angående det mål, hvarpå sträfvandena böra riktas för att främja landtmananringen i Norrbotten.

Beträffande medlen, som skola föra till målet, har kommittén förklarar, att den icke, innan kännedom vunnits om resultaten af de utredningar, som föranstaltats af kommittén, kunnat bilda sig någon mening, men har kommittén ändock ansett sig böra påyrka en lag angående förbud för bolag och förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom, hvilken lag skulle gälla tillsvidare intill den 1 september 1905.

Den föreslagna lagen synes icke taga hänsyn till de grundsatser, som förut gjort sig gällande inom svensk lagstiftning, samt de allmänna grundsatser, efter hvilka lagar anses böra stiftas, och hvilka torde äga allmän-giltighet, i det att lagens giltighetstid bestämts i själfva lagen. Den helgd och den aktning, som förlänats lagarna, och som de också i allmänhet äga hos dem, hvilka skola lyda lagarna, förminskas i hög grad, då tiden för dess gällande kraft inskränkts. Härigenom framkallas ock misstankar, att lagstiftarne icke haft en liflig öfvertygelse om lagens rättmätighet. Skulle, sedan utredning vunnits, behovet af en dylik lag erkännas, men lagstiftarne icke kunna fullständigt enas om den nya lagens alla bestämmelser, komme den nu föreslagna lagen att upphöra att gälla den 1 september 1905, ehuru icke några nya lagbud i samma riktning ersatt den-samma. Väl kan vid stiftandet af en lag erkännas, att den, sedan större erfarenhet vunnits angående dess tillämpning, behöfver undergå ändringar och förbättringar, men den stiftas i alla fall för att gälla till dess den blir ändrad.

Fall kunna visserligen förekomma, då lagstiftarne måste för att af-

värja hotande faror utan en föregående grundlig utredning stifta en lag, men dylik lagstiftning synes böra ytterst sällan ifrågakomma och endast, då icke något uppskof kan tålas.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande föreställer sig, att förhållandena inom Norrbotten äro sådana, att sågverksbolagen icke kunna till någon större myckenhet af enskilda förvärfva sig fastigheter, enär nu till följd af de höga priserna, som rådt å skogsprodukter, fastighetsinnehafvarne fått kännedom om skogsmarkens höga värde. Skulle bolagen ändock finna med sin fördel förenligt att till höga pris öka sina fastighetsförvärf, synes den föreslagna lagen icke innebära tillräcklig säkerhet för att bevara åt de nuvarande innehafvarne deras skogsegendomar. Vilja nämnda personer sälja sina fastigheter, erbjuder den föreslagna lagen ringa skydd för att icke fastigheterna komma sågverksindustrien till godo antingen genom att köpeafhandlingarna dagtecknas före lagens trädande i kraft eller genom att fastigheten förvärfvas af en hos sågverksbolaget anställd person, som låter inteckna fastigheten med stora inteckningar, som ägas af bolaget, och sedermera upplåter afverkningsrätten till bolaget. I sistnämnda fallet torde, i händelse den nominelle ägaren till fastigheten aflider, bolaget med lätthet kunna skaffa en annan, som företräder bolaget och tillhandahåller detsamma skogen.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande kan därför icke förorda bifall till den föreslagna lagen.

Skulle lagen komma att anses behöflig, torde i densamma böra tydligare angifvas, att lagen afser att gälla alla slag af bolag, såväl aktiebolag som handelsbolag och enkla bolag. Äfven torde i densamma böra tydligare angifvas, hvad som kan anses vara föremål för bolagets eller för-
eningens »omedelbara» verksamhet.

Underdånigst

KARL J. BERGSTRÖM.

S. A. Lilja.

Landskansliet i Luleå den 14 februari 1902.

Justitierådet *Ramstedt*: »Det närmaste syftet med denna nu ifrågasatta lagstiftning är att förhindra sådana bolag och föreningar, hvilka drifva sågverksrörelse, att inom vissa delar af landet med äganderätt förvärfva större jordområden än de redan hafva i sin ägo. Uppenbart är det emellertid, att det remitterade förslaget, därest det upphöjes till lag, kommer att direkt eller indirekt medföra äfven andra verkningar af ganska vidtgående beskaffenhet. Förbudet att förvärfva fast egendom å landet gäller enligt förslaget ej blott nyssnämnda slag af associationer utan, med visst undantag, för alla bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet, och måste följaktligen antagas komma att äfven å andra verksamhetsområden än sågverksindustrien utöfva ett hämmande inflytande. Genom bortvisande af den ifrigaste och solidaste spekulanten å landt-fastigheter måste helt visst saluvärdet å sådan egendom förminskas. De jordägare, som af en eller annan anledning nödgades sälja sin jord, skulle således blifva lidande, och den säkerhet, innehafvare af intecknade fordrings- och nyttjanderätter nu hafva, skulle i samma mån reduceras. Bolagen skulle ej kunna draga nytta af sina inteckningar. De skulle riskera att gå miste om sina till jordägarne utlånade penningar och löpa fara att förlora redan förvärfvade nyttjanderätter. Försäljningen af jord från bolagen skulle försvåras, då bolagen ej med trygghet kunde låta ens någon del af köpeskillingen innestå mot inteckning i fastigheten. Genom lagen för sin verksamhet hänvisade till förvärf af afverkningsrättigheter skulle trävarubolagen dock vara beröfvade förmånen att vid exekutiv försäljning af fastigheter kunna åt sig bevara skogen. De skulle af lagen så godt som tvingas att söka kringgå lagen. Möjlighet därtill förefinnes också enligt förslaget. För att bereda tillfälle för jordägarne att fortfarande kunna belåna sina fastigheter, skulle förbudet att förvärfva fast egendom ej gälla för bank eller annan penninginrättning eller för försäkringsanstalt. Och att af dylika anstalter tillhandla sig fast egendom är enligt förslaget andra bolag och föreningar icke förmenadt.

Huru önskligt det än må vara, att åtgärder snarast möjligt vidtagas för bevarande åt Norrland af en själfständig jordbrukande befolkning, kan jag dock, med den uppfattning jag sålunda hyser om innebörden af det remitterade förslaget, ej tillstyrka att detsamma godkännes. Jag kan detta så mycket mindre, som fråga nu icke är om att antaga lagen definitivt, utan allenast för en tid af tre år. Icke kan väl en lag af den på många områden djupt ingripande betydelse, som den ifrågasatta lagen efter all sannolikhet skulle komma att få, bära antagas, med mindre en fast grundad öfvertygelse finnes ej blott om nödvändigheten af en lagstiftning i den angifna riktningen, utan äfven om de ifrågasatta lagbudens

*Uträndena vid
kommitté-
förslagens
granskning
inom högsta
domstolen.*

förmåga att åstadkomma den verkan, som åsyftas. Och med en sådan öfvertygelse stämmer det ej öfverens att antaga lagen allenast som ett provisorium. För den händelse emellertid Kungl. Maj:t skulle finna för godt att låta förslaget läggas till grund för proposition i ämnet, erinras i afseende å förslagets detaljer:

Enligt förslagets ordalydelse skall aftal, hvarigenom bolag eller förening för ekonomisk verksamhet förvärfvat fast egendom, vara ogildt, med mindre före aftalets tillkomst Konungens samtycke därtill erhållits. Då meningen lär vara, att sådant aftal skall gälla äfven om i detsamma förbehåll gjorts om Konungens samtycke och sådant samtycke därefter erhålles, synes denna mening böra i lagen bestämdt uttryckas och tillika stadgas viss tid — ej öfverstigande sex månader — efter aftalets ingående, inom hvilken ansökan om aftalets godkännande skall vara till Konungen ingifven vid äfventyr att aftalet eljest är ogildt.

Omfattningen af det i 1 § andra stycket i afseende å viss egendom medgifna undantag är så pass obestämd, att det ur rättssäkerhetens synpunkt ej kan vara annat än önskligt, att någon tid bestämmes, efter hvilken talan å bolags och förenings förvärf af fast egendom ej på grund af denna lag må föras; och torde i så fall denna tid kunna sättas till ett eller ett par år efter lagfartens meddelande. Då det vid pröfning af lagfartsansökningen åligger domstolen att tillse, att fånget i allmänhet är lagligt och således äfven att det öfverensstämmer med denna lag, torde genom en dylik begränsning af klanderrätten några olägenheter ej vara att förvänta.

Af skäl, som ofvan framhållits, torde den bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet i förslaget förbehållna rätt att af annat bolag eller förening förvärfva fast egendom ej böra kvarstå.

Slutligen torde förslaget böra undergå omarbetning i syfte att åt bolag och föreningar bibehålla åtminstone sådana på inteckning grundade rättigheter, hvaraf de voro i besittning vid tiden för lagens trädande i kraft.»

Justitierådet *Thollander*: »Den föreslagna lagen innebär en interimistisk säkerhetsåtgärd, intill dess konflikten mellan statens intresse att i ifrågasatta trakter bibehålla en jordbrukande befolkning och sågverksnäringens benägenhet att, på bekostnad af denna befolkning, slå under sig allt större vidder af jorden, blifvit genom lagstiftningens mellankomst definitivt reglerad. Kommitterade, som utarbetat lagförslaget, hafva själfva erkänt, att utredningar och undersökningar i många hänseenden erfordras för att bilda sig en mening om hvilka utvägar vid ett slutligt afgörande kunna befinnas verksamt leda till målet med iakttagande af vederbörlig hänsyn till olika berättigade intressen. Då sådan utredning icke föreligger, och då äfven

vid en interimistisk lagstiftning hänsyn måste tagas till olika berättigade intressen, hvilket, på sätt justitierådet Ramstedt utvecklat, icke synes hafva genom lagförslaget ägt rum, instämmer jag i det af bemälte justitieråd afgifna yttrande».

Justitierådet *Lindbäck*: »På de skäl, som blifvit af justitieråden Ramstedt och Thollander anförda, samt med hänsyn därtill, att samtliga Kungl. Maj:ts befallningshafvande i de orter, för hvilka den föreslagna lagen skulle gälla, afstyrkt densammas antagande, anser äfven jag, att lagförslaget icke bör godkännas».

Justitierådet *Afzelius*: »Den ifrågasatta förbudslagstiftningen grundar sig icke på något i och för sig förkastligt tillvägagående af dem, mot hvilka den är riktad, den afser icke att skydda mot rättskränkning eller missbruk af rätt, utan den afser att stäfja en ekonomisk utveckling, som visat sig vara i socialt hänseende betänkelig, och söka föra denna utveckling in i annan fåra. Huruvida den väg, man sålunda vill inslå, må anses ägnad att föra till målet, synes mig vara i hög grad underkastadt tvifvel. I själfva verket åsyftar denna lagstiftning att betaga jordägaren i vissa delar af vårt land tillfälle till dispositioner om sin egendom, hvilka det ju alltid ankommer på hans fria skön, ensamt på honom själf att vidtaga eller underlåta. Att söka genom tvång skapa eller upprätthålla social själfständighet är en uppgift, hvars vansklighet ligger för öppen dag. Men utan viss öfvertygelse om ändamålsenligheten lär lagstiftaren icke böra använda ett medel af så djupt och så vidt ingripande natur som det föreslagna; att därmed endast experimentera är påtagligen icke tillrådligt.

En så beskaffad undantagslagstiftning som den nu ifrågakommande måste alltid framstå som i hög grad betänkelig äfven därför, att hvad den fastställer såsom förbudet, då det icke enligt sakens natur och från allmänt rättslig synpunkt innefattar något orätt, för dem, hvilka förbudet träffar, framstår allenast såsom ett formellt hinder för handlingsfriheten. Utvägar att kringgå lagen skola sökas och finnas; hvad den nu föreslagna angår, erbjuda de sig utan synnerlig svårighet. Att begagna dem får icke för den allmänna uppfattningen lagbrottets, äfven då det blir onäpst, förhatliga prägel, utan snarare karaktären af nödvärn mot ett onaturligt och obilligt maktspråk. Betänkligheterna af denna art stegras och skärpas, när det gäller en lag af endast provisorisk giltighet. Lagstiftaren sätter därmed själf tviflets märke på hvad han påbjuder. Ett sådant sakernas skick rent af inbjuder till att på sidan om lagen vidtaga anordningar, hvilka, när lagens tid är ute, kunna bringas in i legitima former. Det är icke ett sundt rättstillstånd man därmed skapar.

Ehuru fullt behjärtande behofvet af ett ingripande från statsmaktens sida för att stödja och stärka den själfägande jordbrukareklassen i de landsändar, hvarom här är fråga, anser jag sålunda den nu ifrågasatta lagstiftningen icke kunna tillstyrkas».

Justitierådet *Carlson*: »En inskränkning i bolags och ekonomiska föreningsars rätt att förvärfva fast egendom torde kunna verka hämmande på näringslivet, minska tillfällena till arbetsförtjänst och medföra prisned sättning å fastigheter och produkter. Det synes därför möjligt, att följderna af den föreslagna lagen komma att tungt drabba den befolkning man genom lagen velat skydda och bevara. För öfrigt måste det på förhand betecknas såsom en mycket vanskelig uppgift att söka genom en sådan förbudslagstiftning bringa den ekonomiska utvecklingen i nya banor. Huruvida förhållandena kunna anses sådana, att man, trots detta, bör våga försök att på den föreslagna vägen vinna det behjärtansvärda målet att i norra delarna af landet bevara en burgen hemmansägareklass, tilltror jag mig icke att bedöma.

Förslagets detaljer föranleda två enligt min mening mycket viktiga anmärkningar, som redan påpekats af justitierådet Ramstedt.

Den ena afser det förhållande, att lagen innefattar förbud för bolag eller förening, att å exekutiv auktion inropa fast egendom till skyddande af fordran eller annan rättighet, för hvilken in-teckning är i egendomen gällande eller förmånsrätt enligt 11 kap. 2 § jordabalken äger rum. Billighet och rättvisa kräfva, att åt bolag eller förening lämnas denna utväg att skydda fordran eller rättighet, af hvilka bolaget eller föreningen äro innehafvare, då lagen träder i kraft. Och då vissa bolag eller föreningar äro hänvisade till att för utöfningen af sin verksamhet förvärfva nyttjanderätt till fast egendom eller servitut samt det är önskligt, att bolag eller föreningar afhända sig en del af sin fasta egendom, bör nämnda utväg stå dem till huds jämväl i fråga om nyttjanderätt eller servitut, som tillkommit efter lagens trädande i kraft, och beträffande fordran för ogulden köpeskilling, som bolag eller förening betingat sig vid afyttring af fast egendom.

Den andra anmärkningen gäller de mycket obestämda undantagen i andra stycket af 1 §. Uppenbarligen bör det icke vara en uppgift för lagfartsdomaren att i förekommande ärenden pröfva, om en fastighet är att hänföra till tomt, upplagsplats eller annat dylikt område eller till stenbrott, grustag, lertäkt, torfmosse, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, ännu mindre, om ett område erfordras för ett bolags eller förenings omedelbara verksamhet. Det är ock klart, att om man gör giltigheten af en försäljning till bolag eller förening beroende af sådana omständigheter,

som de nu nämnda, därigenom kommer att för lång tid vållas stor osäkerhet i äganderättsförhållanden till fast egendom. Det synes därför vara nödvändigt att antingen helt och hållet borttaga dessa undantag eller ock bestämma dem så, att innehållet af landtmäterihandlingar eller ämbetsbevis af viss myndighet blir afgörande i fråga om försäljningens laglighet».

Justitierådet *Lilienberg*: »De flerehanda skäl, som tala emot antagandet af ifrågavarande förslag, hafva anförts af de högsta domstolens ledamöter, som redan yttrat sig, och till dem får äfven jag ansluta mig, hvarjämte jag, hvad de särskilda bestämmelserna angår, instämmer i det hufvudsakliga af justitieråden Carlsons och Ramstedts anmärkningar».

Justitierådet *Skarin*: »Ifrågavarande lagförslag afser att till skydd för en klass af medborgare, som förmenas, efter hvad jag hoppas med orätt, icke kunna ty förutan bestå i kampen för tillvaron, beröfva andra en dem nu enligt lag tillkommande rättighet. Förslaget innebär i detta hänseende en återgång till principer, som på goda grunder längesedan i lagstiftningen öfvergifvits.

Den föreslagna lagen är därjämte, såsom redan inom högsta domstolen framhållits, synnerligen lätt att kringgå och skulle förty antagligen komma att utöfva ringa eller ingen verkan i det afsedda syftet, men kunde, som förhållandet i allmänhet är med dylika lagar, vålla ringaktning för lagen.

Då därtill kommer, att, såsom jämväl framhållits, en del detaljbestämmelser ej äro hållbara; måste jag instämma i det afstyrkande, som af högsta domstolens öfriga ledamöter uttalats».

Justitierådet *Afzelius* tillade, att justitierådet beträffande förslagets detaljbestämmelser i allt hufvudsakligt instämde i hvad justitieråden Ramstedt och Carlson därutinnan anförde.
